Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Настаўніцкая газета

ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

№ 7 (5338)
Аўторак, 22 студзеня 2002 года

Падзеі, факты, каментарыі

Мінскія каўбаскі прыйшліся даспадобы

Мінскае ПТВ №221 днямі стала паўнапраўным членам Еўрапейскай асацыяцыі кулінарных школ і гатэльнага бізнесу, куды ўваходзяць ужо дваццаць вядомых краін свету. Асацыяцыя пакуль мала вядомая ў нашай Беларусі, затое ў Еўропе заслужыла шматлікія рэгаліі. Яна створана дзевяць гадоў таму і мае штаб-кватэру ў французскім горадзе Страсбургу.

Такую падзею інакш як навагоднім цудам і не назавеш. Гонарам удзелу ў Еўрапейскіх калядах пакуль не была ўдастоена ніводная кулінарная ўстанова рэспублікі. І вось, нарэшце, пашчасціла мінскім навучэнцам. Цуд спраўдзіўся – у час калядаў яны шпацыравалі па вуліцах старадаўняй Познані, знаёмячыся з яе славутасцямі. На гэты раз удзельнікаў калядных сустрэч Еўрапейская асацыяцыя кулінарыі сабрала ў Польшчы.

Але ж і навагодні цуд мае пад сабою рэальную аснову. Каб трапіць на мерапрыемства такога ўзроўню, мала толькі адных мрояў. Відаць, заслужылі, калі працу беларусаў ацаніла на "выдатна" ўся Еўропа.

ПТВ №221 з'яўляецца сёння пакуль адзінай установай кулінарнай галіны ў сталіцы, якое рыхтуе кваліфікаваных кухараў, кандытараў, афіцыянтаў, барменаў для прадпрыемстваў грамадскага харчавання Мінска. Падлеткі вывучаюць кулінарыю, тэхналогію кандытарскай вытворчасці, арганізацыю абслугоўвання спажыўцоў, фізіялогію харчавання, абсталяванне прадпрыемстваў грамадскага харчавання, асновы ПЭВМ, таваразнаўства і шэраг іншых прадметаў.

Лепшыя традыцыі кулінарнага мастацтва, здабыткі сваёй педагагічнай творчасці перадаюць навучэнцам вопытныя выкладчыкі і майстры вытворчага навучання А.Жураўлёў, Т.Бацанава, Т.Капарыха, Л.Курневіч, Л.Ходас, М.Стасевіч, С.Казлова, А.Савіч, А.Сярова. Шмат гадоў працуюць ва ўстанове намеснікі дырэктара А.Казакевіч, Н.Мядзведзева, Г.Краснер, В.Татур.

Асобна хацелася б сказаць пра дырэктара ПТВ №221 Генадзя Леанідавіча Копача. Узначальвае калектыў ён сем гадоў. Тэрмін, канешне, невялікі, але добрых спраў зроблена шмат. Генадзь Леанідавіч – чалавек няўрымслівы, мэтанакіраваны, імкнецца любую пачатую справу давесці да лагічнага завяршэння. Дзякуючы намаганням Генадзя Копача была рэалізавана даўняя мара вучылішча – адкрыта вучэбна-вытворчае прадпрыемства рэстаран "Сосны". Яго зялёны, як лясны масіў, дах здалёк прываблівае ўвагу гараджан. А толькі трапіш у залу – там сапраўдная казка. Ружовыя з бялюткім аздабленнем сцены поўныя гармоніі з люстэркавай столлю. Каляровы падсвет, спецыяльныя эфекты, мноства кветак ствараюць утульнасць і камфорт.

А вытворчыя памяшканні і кандытарскі цэх рэстарана абсталяваны сучаснымі механізмамі, якія дазваляюць укараняць новыя тэхналагічныя прыёмы і радаваць сваіх наведвальнікаў прыгожай і якаснай прадукцыяй. Папулярным стаў і "сасновы бар". Тут заўсёды мнагалюдна, але бармены і афіцыянты абслугоўваюць усіх вельмі хутка. Тут ніхто не застаецца без увагі: заказ дастаўляецца своечасова.

Адметна, што ў рэстаране навучэнцы не толькі вучацца рыхтаваць выдатныя стравы, культурна абслугоўваць наведвальнікаў, але і праводзяць шматлікія мерапрыемствы: конкурсы, канцэрты, віктарыны, творчыя сустрэчы.

А вось клуб "Спадчына", які займаецца вывучэннем беларускіх нацыянальных страў і абрадаў, якраз і паспрыяў поспеху навучэнцаў ПТВ на Калядных святах у Познані.

Справа ў тым, што неабходнай умовай удзелу беларускай каманды ў такім форуме кулінараў было прыгатаванне адметнай стравы нацыянальнай беларускай кухні. Майстры кулінарыі параіліся паміж сабою і вырашылі прадставіць на агляд і густ Еўропы "Беларускія каўбаскі". У гарнір павінны былі ўвайсці дранікі, грыбы, зеляніна.

Інгрыдыенты страў прадастаўляла базавае прадпрыемства Калядных святаў – Познаньская вышэйшая школа гастранаміі і гатэльнага бізнесу. Праўда, дзівосныя навагоднія прыгоды адбыліся з .... каўбасавытворцам. Тэхналогія "Беларускіх каўбасак" патрабуе выкарыстання толькі яго старадаўняй мадэлі. Знайшлі яе з вялікай цяжкасцю, абшукаўшы амаль усю Польшчу, у адной сталай пані.

А вось вялікі вопыт і высокае майстэрства каманда ПТВ №221 прывезла з сабою, з Мінска.

Прадукцыя беларусаў прыйшлася даспадобы ўсім удзельнікам Познаньскіх калядных святаў. "Пальчыкі абліжаш" – было не толькі крылатай фразай еўрапейскіх гурманаў, а літаральнай ацэнкай творчасці мінчан.

Мала таго, удзельнікі свята прадстаўлялі яшчэ і калядны стол. Зялёныя сурвэткі, як ёлачныя лапкі, прыгожа гарманіравалі з белым абрусам. Трапяткі агонь зялёных свечак адбіваўся золатам на керамічных куфрах. Самі мінчукі ў нацыянальных строях распявалі калядныя песні.

А са здравіцамі сустракалі беларускую каманду ўжо дома. Пераможцы кулінарнага форуму прывезлі сертыфікат, які сведчыць аб членстве Мінскага ПТВ №221 у Еўрапейскай асацыяцыі кулінарных школ і гатэльнага бізнесу. Акрамя прыемных эмоцый, дакумент дае падставу ўстанове для міжнароднага супрацоўніцтва з калегамі еўрапейскіх устаноў, у прыватнасці праходжання вытворчай практыкі, стажыроўкі і ўвогуле атрымання такога ўзроўню прафесійнай адукацыі ў галіне кулінарыі, які б дазваляў працаваць у любой еўрапейскай краіне.

Засталося толькі назваць тых герояў, хто здабыў славу.

НА ЗДЫМКАХ: у цэнтры дырэктар ПТВ №221 Генадзь Копач, намеснік дырэктара Віктар Татур, навучэнцы Ірына Кужанава, Максім Баранок, майстар вытворчага навучання Галіна Шах, навучэнец Андрэй Давыдзенка; Г.Копач умее не толькі кіраваць установай, але і рабіць каўбасы.

Ала КЛЮЙКО.

Пара "Папялушцы" стаць прынцэсай

Перапынак у рабоце навукова-метадычнага савета па фізічным выхаванні быў немалым, а таму першае пасяджэнне новага складу было бурным.

"Трэба, – сцвярджалі адны, – зрабіць фізічную культуру і спорт у ВНУ прыярытэтнымі". Другія працягвалі: "Здароўе важней за ўсё, а таму здаровы лад жыцця нашай моладзі – гэта перспектыва ўсіх сфер жыццядзейнасці краіны".

Напал дыскусіі астудзіў начальнік Галоўнага ўпраўлення сацыяльнай і выхаваўчай работы Міністэрства адукацыі Георгій Бутрым, які з задавальненнем адзначыў актыўнасць членаў новага навукова-метадычнага савета па фізічным выхаванні вышэйшых навучальных устаноў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. "Падпісваючы загад, – сказаў ён, – Міністр адукацыі Пётр Брыгадзін выказаў упэўненасць, што цяперашні склад савета цалкам здольны зрабіць фізічную культуру і спорт у вышэйшых навучальных установах краіны прыярытэтнымі, нароўні з профільнымі дысцыплінамі, і, галоўнае, гэта стане асновай нацыянальна-патрыятычнага выхавання моладзі".

На самай справе, хопіць фізкультуры быць "Папялушкай" у ВНУ. Ну, а каб стаць ёй каралевай, неабходны акадэмічныя падыходы ў кіраванні, арганізацыі, пабудове працэсу фізічнага выхавання.

Здароўе маладога пакалення выклікае занепакоенасць. Па выніках даследаванняў вучоных нашай краіны, біялагічны ўзрост юнакоў і дзяўчат (16–21 год) у шэрагу выпадкаў перавышае пашпартны на 10 гадоў.

Галоўныя прычыны такога становішча – адсутнасць у насельніцтва патрэбы ў здаровым ладзе жыцця, нізкі ўзровень культуры, які праяўляецца ў захапленні алкагольнымі, тытунёвымі і наркатычнымі сродкамі. Таму вырашэнне праблемы аздараўлення студэнцкай моладзі нам бачыцца ў выхаванні здаровага чалавека з ранняга ўзросту, фарміраванні грамадскай свядомасці на прынцыпах здаровага ладу жыцця.

Педагагічная стратэгія фарміравання здаровага ладу жыцця павінна садзейнічаць выпрацоўцы ў маладых людзей адпаведных перакананняў на аснове набытых ведаў і вопыту, дзякуючы чаму напачатку стварaецца ўстойлівая матывацыя здаровага ладу жыцця, потым – валеагатоўнасць і асабістая актыўнасць у захаванні свайго здароўя.

У праграме фарміравання, захавання і ўмацавання здароўя моладзі ў якасці зыходнага моманту служыць задавальненне патрэб самарэалізацыі. Яна займае вышэйшае месца ў іерархіі патрэб, аднак задавальненне яе ўяўляе сабой не канчатковы стан, а перманентны працэс. Гэта, разам са спартыўнымі заняткамі студэнцкай моладзі, будзе складаць аснову дзейнасці навукова-метадычнага савета па фізічным выхаванні.

Савет зоймецца і навукова-метадычным кіраваннем дзейнасцю кафедр фізічнага выхавання ВНУ рэспублікі. Адносна ж кампетэнтнасці цяперашняга складу савета няма ніякіх сумненняў: 11 дактароў навук і прафесараў, 14 кандыдатаў навук і дацэнтаў будуць аказваць навукова-метадычную дапамогу вышэйшым навучальным установам, кафедрам фізічнага выхавання і спартыўным клубам у арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу па фізічнай культуры.

Асноўнымі задачамі савета будуць: каардынацыя навуковых даследаванняў па пытаннях фізічнай культуры, спорту і турызму; распрацоўка нарматыўных прававых актаў, вучэбных праграм, праграмна-метадычнага забеспячэння вучэбна-выхаваўчага працэсу па фізічным выхаванні студэнтаў; аказанне метадычнай дапамогі ў арганізацыі і правядзенні рэспубліканскіх студэнцкіх гульняў, навукова-практычных канферэнцый і нарад; навукова-метадычнае забеспячэнне падрыхтоўкі нацыянальных студэнцкіх каманд па розных відах спорту для ўдзелу ў рэспубліканскіх і міжнародных універсіядах.

Савет будзе вызначаць напрамкі навукова-даследчых работ кафедр фізічнай культуры вышэйшых навучальных устаноў; садзейнічаць стварэнню навукова-даследчых лабараторый пры кафедрах фізічнай культуры з мэтай распрацоўкі новых тэхналогій правядзення вучэбнага працэсу; аналізаваць і адбіраць на конкурснай аснове вучэбныя праграмы, падручнікі, вучэбныя і метадычныя дапаможнікі, камп'ютэрныя праграмы і іншыя сучасныя сродкі навучання з далейшай рэкамендацыяй да іх укаранення ў практычную дзейнасць вышэйшых навучальных устаноў; аказваць метадычную дапамогу па ўкараненні ў практыку вучэбнай і масавай фізкультурна-аздараўленчай работы сярод студэнтаў.

Усе ўчасткі навукова-метадычнага савета ўзначалілі вядомыя вучоныя і практыкі галіны фізічнай культуры і спорту, якія, мы ўпэўнены, унясуць важкі ўклад у павышэнне эфектыўнасці выкладання фізічнай культуры і развіццё спорту сярод студэнтаў. Праз "Настаўніцкую газету" мы звяртаемся да ўсіх выкладчыкаў фізічнай культуры. Прыходзьце за навукова-метадычнай дапамогай у наш савет, і не толькі за тэарэтычнай, але і за практычнай. Мы зможам прыслаць да вас вядучых спецыялістаў. Спадзяемся, што разам мы шмат зробім у справе фізічнага і маральнага выхавання моладзі і тым самым захаваем і ўмацуем генафонд нашага народа.

Віктар САКАЛОЎ,
старшыня навукова-метадычнага савета па фізічным выхаванні Міністэрства адукацыі.

Рэформа школы - гэта працэс творчы

"Рэфармаванне - творчы працэс. Новыя падыходы ў адукацыйнай і выхаваўчай рабоце" - такая была тэма "круглага стала", які прайшоў у грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы.

Акрамя журналістаў у яго рабоце ўзялі ўдзел начальнік галоўнага ўпраўлення сацыяльна-выхаваўчай работы Міністэрства адукацыі Беларусі Георгій Бутрым, старшы навуковы супрацоўнік аддзялення карэкцыйнай педагогікі і псіхалогіі Нацыянальнага інстытута адукацыі Антаніна Змушко, дырэктар ліцэя БДУ Генадзь Пальчык, а таксама дырэктар гімназіі №7 сталіцы Лідзія Лізанец.

Як адзначылі выступоўцы, наспела неабходнасць рэфармавання агульнаадукацыйнай сістэмы. Вядзецца работа над стварэннем новых падручнікаў, пошук форм і метадаў, здольных эфектыўна развіваць разумовую дзейнасць школьнікаў, рыхтаваць іх да паступлення ў вышэйшыя навучальныя ўстановы. Мяняюцца і прыярытэты. Большае значэнне адводзіцца не аб'ёму ведаў, якія павінны засвоіць вучні, а развіццю асобасных якасцей юнакоў і дзяўчат, іх падрыхтоўцы да самастойнага жыцця.

Неблагі вопыт у гэтых адносінах напрацаваны ў сталічнай гімназіі №7. Калі дзесяць гадоў таму сярэдняй школе быў нададзены новы статус, кіраўніцтва навучальнай установы ўсур'ёз задумалася, што трэба рабіць, каб адпавядаць сучасным патрабаванням. Звярнуліся да гісторыі, паспрабавалі зразумець, што ўяўлялі сабой гімназіі ў царскай Расіі. Уважліва прыгледзеліся і да выкладчыцкага складу. Для больш аб'ектыўнага аналізу запрасілі псіхолага Вывучалі вопыт лепшых гімназій Масквы, Санкт-Пецярбурга...

Як зазначыла дырэктар гімназіі Лідзія Лізанец, не забылі і пра вучняў. Юнакі і дзяўчаты дзяліліся сваімі думкамі наконт таго, якімі б яны хацелі бачыць сваіх педагогаў, урокі. Прыслухоўваліся да пажаданняў. І, як кажуць, працэс пайшоў. Сёння гімназія №7 – адна з лепшых навучальных устаноў у сталіцы.

У ходзе "круглага стала" дырэктар ліцэя БДУ Генадзь Пальчык таксама падзяліўся напрацоўкамі ў сферы вучэбна-выхаваўчага працэсу. Аднак, падкрэсліў Генадзь Уладзіміравіч, поспех агульнай справы проста немагчымы без удзелу бацькоў, чые педагагічныя функцыі не варта прыніжаць. На жаль, разумеюць гэта не ўсе бацькі. Таму іншы раз выхаванне дзяцей трэба пачынаць з выхавання бацькоў.

Важнае пытанне ўзняла ў сваім выступленні старшы навуковы супрацоўнік аддзялення карэкцыйнай педагогікі і псіхалогіі Нацыянальнага інстытута адукацыі Антаніна Змушко. Антаніне Міхайлаўне і яе калегам даводзіцца займацца з дзецьмі, якія знаходзяцца на процілеглым баку развіцця ў адрозненне ад тых, хто вучыцца ў ліцэях і гімназіях.

Раней такіх хлапчукоў і дзяўчат абразліва называлі дэфектнымі, дэфектыўнымі, анамальнымі З рэфармаваннем адукацыі змяніліся і падыходы да тэрміналогіі. Сёння гэтых дзяцей называюць дзецьмі з асаблівасцямі развіцця. (Хаця выраз "дзіця з асаблівымі патрэбамі", прынятьі ў сусветнай практыцы, магчыма, больш правільны.)

Перамены закранулі і стаўленне да гэтых дзяцей. Сёння яны могуць вучыцца ў любой школе. Раней жа накіроўваліся ў спецыялізаваныя дзіцячыя сады і школы.

Аднак, паводле слоў Антаніны Змушко, у гэтым напрамку трэба яшчэ шмат зрабіць. Перш за ўсё дзеці з асаблівасцямі развіцця маюць патрэбу ў ранняй кваліфікаванай дапамозе, карэкцыйнай педагогіцы. Часам гэта дазваляе ім паступова выйсці на новы ўзровень развіцця.

Падыходы ў адукацыйнай, выхаваўчай рабоце, якая праводзіцца з дзецьмі, – працэс творчы. І добра, што мы прыходзім да разумення гэтага.

Святлана МАКАРАВА.

Падрабязнасці для "НГ"

Беларускі дыплом будзе прызнаны ў Еўропе

На пачатку года Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь падпісаў Указ №5 "Аб далучэнні Рэспублікі Беларусь да канвенцыі аб прызнанні кваліфікацый, што адносяцца да вышэйшай адукацыі ў Еўрапейскім рэгіёне". Пракаменціраваць дакумент мы папрасілі дырэктара Нацыянальнага інфармацыйна-аналітычнага цэнтра кіравання якасцю адукацыі Сяргея Вятохіна.

11 красавіка 1997 года на дыпламатычнай канферэнцыі ў Лісабоне была падпісана Канвенцыя аб прызнанні кваліфікацый, што адносяцца да вышэйшай адукацыі ў Еўрапейскім рэгіёне. Яна ўступіла ў дзеянне праз тры гады, калі 5 краін афіцыйна ратыфікавалі сваё ўступленне ў канвенцыю. Дарэчы, у еўрапейскую зону, у адпаведнасці з канвенцыяй, увайшлі і Паўночная Амерыка, і нават Аўстралія – тыя краіны, што рэалізуюць еўрапейскі тып адукацыі.

Лісабонская канвенцыя не мае на ўвазе аўтаматычнае прызнанне дакументаў аб вышэйшай адукацыі, выдадзеных у краінах-удзельніцах. Аднак яна скіравана на тое, каб стварыць дакладны механізм такога прызнання і забяспечыць рэжым найбольшага спрыяння для ўдзельнікаў канвенцыі.

Узровень беларускага дыплома адзначаны годным для разгляду, а ўжо сам працэс яго прызнання будзе адбывацца ў кожнай краіне вызначаным ёю шляхам. Таму калі ад заяўніка патрабуецца прайсці пэўныя тэсты, прадставіць дадатковыя даведкі – гэта адбываецца ў адпаведнасці з нацыянальным заканадаўствам той краіны, якую просяць аб прызнанні дыплома. Гэтак жа і Беларусь будзе ствараць празрыстыя правілы і карыстацца імі ў дачыненні да ўладальнікаў дыпломаў замежных краін.

Як адзначыў Сяргей Сяргеевіч Вятохін, далучэнне нашай краіны да Лісабонскай канвенцыі палепшыць працэдуру прыёму на працу нашых грамадзян за мяжой, спросціць праблему з працягам адукацыі за мяжой, прыкладам – у аспірантуры. А з другога боку, беларуская адукацыя стане больш прывабнай для замежнікаў, бо наш дыплом ва ўстаноўленым парадку будзе прызнаны ў вядучых краінах.

Хоць па некалькіх артыкулах і дапускалася зрабіць агаворкі, Беларусь уступіла ў Лісабонскую канвенцыю безагаворачна. Патрабуецца толькі некалькі фармальных крокаў, пасля чаго наша краіна канчаткова апынецца ў межах канвенцыі аб прызнанні кваліфікацый, што адносяцца да вышэйшай адукацыі ў Еўрапейскім рэгіёне.

Падрыхтавала
Галіна СІДАРОВІЧ.

Новы выклік вышэйшай адукацыі

У сакавіку 1998 года Камітэт па вышэйшай адукацыі і даследаваннях Савета Еўропы прыняў рашэнне ў падтрымку праекта "Адукацыя праз усё жыццё за справядлівасць і сацыяльнае адзінства: новы выклік вышэйшай адукацыі". Мэтай праекта было названа вызначэнне шляхоў развіцця еўрапейскай акадэмічнай супольнасці ў вырашэнні праблемы фарміравання высокакваліфікаванага грамадства, кожны член якога пастаянна вучыцца на працягу ўсяго свайго жыцця. Гэта прадугледжвала перагляд ролі вышэйшай школы ў бок пашырэння яе функцый і распрацоўку новай стратэгіі яе развіцця.

Звыклая нам канцэпцыя павышэння кваліфікацыі атрымала пры гэтым новае гучанне ў рамках адзінай еўрапейскай прасторы вышэйшай адукацыі, працэс фарміравання якой быў пачаты Сарбонскай і Балонскай дэкларацыямі. Для вывучэння нацыянальных дасягненняў і выпрацоўкі агульных падыходаў праект прадугледжваў правядзенне стартавага сімпозіума (Будапешт, лістапад 1998), трох спецыялізаваных семінараў (Борнхольм, Данія, май 1999; Катанія, Італія, красавік 2000, і Краніска Гора, Славенія, лістапад 2000) і заключнай канферэнцыі ў Парыжы ў канцы 2001 года. Прадстаўнікі Беларусі ўдзельнічалі ва ўсіх мерапрыемствах названага праекта. У лік арганізатараў заключнай канферэнцыі ўвайшла таксама Канфедэрацыя французскіх універсітэтаў, а пасяджэнні ішлі пад патранажам Міністра нацыянальнай адукацыі Францыі спадара Жака Ланга і Міністра замежных спраў Францыі спадара Хуберта Ведрына.

Рабочая група прапанавала падтрыманую канферэнцыяй канцэпцыю адукацыі праз усё жыццё як "бесперапыннага працэсу навучання, які дае магчымасць кожнаму з ранняга дзяцінства да старасці атрымліваць і ўдасканальваць свае веды, майстэрства і кампетэнтнасць на розных этапах жыцця рознымі спосабамі, у тым ліку фармальнымі і нефармальнымі, максімізіруючы такім чынам развіццё асобы, магчымасці працаўладкавання і заахвочваючы да актыўнага ўдзелу ў дзейнасці дэмакратычнага грамадства".

Пры гэтым менавіта вышэйшая школа, вядома, разам з урадавымі і еўрапейскімі арганізацыямі, павінна ўнесці найбольшы ўклад у забеспячэнне роўных сацыяльных магчымасцей для ўсіх груп насельніцтва. Сярод неабходных першачарговых мер былі названы: распрацоўка гнуткага механізма для забеспячэння доступу дарослых да вывучэння "рэгулярных" праграм; стварэнне спецыяльных праграм, якія ўключаюць альтэрнатыўныя шляхі дасягнення мэты і звязаныя з сістэмай адукацыі праз усё жыццё; увядзенне новых курсаў, прызначаных для атрымання новых спецыяльнасцей і развіцця майстэрства.

Вялікае значэнне канферэнцыя надала развіццю і выкарыстанню пры навучанні інфармацыйных тэхналогій. Пры гэтым практычна ўсе, хто выступаў па гэтай праблеме, падкрэслілі выключна важную ролю выкладчыка не толькі як традыцыйнай крыніцы ведаў і носьбіта культуры, але і як адказнага за выхаванне крытычнага мыслення, стварэнне новых адукацыйных тэхналогій, гнуткасць навучання ў адпаведнасці з асаблівасцямі і патрэбамі кожнай групы. Спецыяльна адзначалася, што перадача ведаў праз Інтэрнет ніколі не зможа замяніць жывыя ўзаеміны ў працэсе навучання. Для вызначэння разумных прапорцый было вырашана правесці больш дэталёвае абмеркаванне праблемы ў рамках новага еўрапейскага праекта "Выкладанне і вучоба ў камунікацыйным грамадстве".

Рух да грамадства, дзе кожны пастаянна вучыцца, набывае новыя веды і кваліфікацыі рознымі спосабамі, патрабуе ў многіх выпадках фармалізацыі працэсу адукацыі для забеспячэння прызнання атрыманых кваліфікацый на рынку працы. Таму канферэнцыя разгледзела праблему адпаведнасці структур адукацыі розных краін з улікам навучання ва ўстановах павышэння кваліфікацыі, а таксама праблему забеспячэння якасці адукацыі ў дыверсіфікаванай сістэме. Было прызнана мэтазгодным прытрымлівацца палітыкі прымянення прынятых інструментаў і працэдур, у тым ліку Лісабонскай канвенцыі аб прызнанні кваліфікацый, што адносяцца да вышэйшай адукацыі ў Еўрапейскім рэгіёне. Цэнтральную ролю пры забеспячэнні кантролю якасці і прызнання павінны адыграць нацыянальныя цэнтры, якія ўжо існуюць у еўрапейскай сетцы ENIC/NARIC, што ахоплівае і нашу рэспубліку.

Найбольш цяжкім было абмеркаванне праблем фінансавання сістэмы адукацыі праз усё жыццё, хаця менавіта фінансаванне называлася галоўнай праблемай для дасягнення мэт праекта. Таму было вырашана абмежавацца канстатацыяй наяўнасці розных прынцыпаў фінансавання: спачатку – за кошт падаткаплацельшчыкаў, гэта значыць з бюджэту, потым – за кошт спажыўца адукацыйных паслуг або работадаўцы. У першым выпадку цяжар нясе ўсё насельніцтва, у другім – толькі зацікаўленыя бакі. Было таксама рэкамендавана праводзіць больш узважаную палітыку пры размеркаванні грамадскіх адукацыйных фондаў з улікам магчымасцей індустрыі і іншых фінансавых крыніц.

На заключным пасяджэнні канферэнцыя прыняла праект рэкамендацый па фарміраванні адукацыйнай палітыкі ў галіне адукацыі праз усё жыццё. Прадугледжваецца, што гэтыя рэкамендацыі стануць афіцыйным дакументам Савета Еўропы пасля ўнясення і абмеркавання ва ўстаноўленым парадку.

Можна адзначыць, што беларускія дэлегаты адчувалі сябе ўпэўнена на ўсіх этапах рэалізацыі праекта, паколькі вялікая частка ўзнятых праблем вырашаецца ў нас цалкам паспяхова. Больш за тое, мы маглі б прапанаваць нашым суседзям шэраг ужо рэалізаваных і правераных практыкай ідэй. Аднак не толькі беларускія спецыялісты, але і прадстаўнікі краін СНД ні разу не запрашаліся ў рамках гэтага праекта ў рабочыя групы па падрыхтоўцы дакладаў і выпрацоўцы рашэнняў.

Сяргей ВЯТОХІН,
прадстаўнік Беларусі на сімпозіуме ў Будапешце і заключнай канферэнцыі ў Парыжы.

Вострая тэма

Святы скончыліся. А грошай, на жаль, няма...

У рэдакцыю звярнуліся настаўнікі Любкаўшчынскай сярэдняй школы Стаўбцоўскага раёна з пытаннем аб нявыплаце авансу за снежань.

Размова адбылася 17 студзеня.

Сітуацыю з выплатай авансу і заплаты настаўнікам грунтоўна патлумачыла загадчык фінансавага аддзела райвыканкама Людміла Леанідаўна КУЛАКОВА:

– 29 снежня, напярэдадні Новага года, на выплату авансу настаўнікам былі пералічаны 33 мільёны. У першую студзеньскую дэкаду – яшчэ 74 мільёны 800 тысяч рублёў. Усяго на аванс трэба 121 мільён. Такім чынам, нявыплачанымі засталіся 13 мільёнаў 200 тысяч авансу. Яны будуць выплачаны днямі.

Запазычанасць склалася таму, што не ўсімі прадпрыемствамі раёна пералічаны падаткі ў раённы бюджэт. Зараз мы актыўна вырашаем праблему. Напрыклад, я сама асабіста была ўчора на гароднінна-сушыльным заводзе, высвятляла сітуацыю.

На мой погляд, у сувязі са шматлікімі святамі было б рацыянальна выплаціць аванс часткамі, калі немагчыма было выплаціць яго адразу ўсім школам. Але гэта дадатковая нагрузка на бухгалтарскіх работнікаў, якія і без таго маюць дастатковы аб'ём работы. Прычым у бліжэйшым часе чакаецца скарачэнне апарату.

Але распарадчыкам крэдытаў з'яўляецца аддзел адукацыі, і ён павінен вырашаць парадак размеркавання атрыманых сродкаў.

Датацыя вобласці і раёну складае 20%, сёлета яна скарочана да 18%, так што 82% сродкаў паступае ў мясцовы бюджэт ад прадпрыемстваў і гаспадарак раёна.

Да 22 студзеня ўсе падаткі ад прадпрыемстваў павінны быць пералічаны, і 25 студзеня выплаты ў бюджэтнай сферы павінны быць зроблены канчаткова.

Акрамя таго, Людміла Леанідаўна патлумачыла, што ў раённым аддзеле адукацыі заўсёды ёсць невялікі фонд, які прызначаны для тых, хто выязджае на лячэнне ці трапіў у экстрэмальную сітуацыю.

Літаральна праз гадзіну пасля размовы са Стаўбцамі ў рэдакцыю звярнуліся настаўнікі Грэскай школы Слуцкага раёна з аналагічнымі праблемамі. Праблемы з выплатамі пераходзяць у разрад хранічных?

Ала ШАЎЦОВА.

Юбілеі

У Акцяброўскай усе настаўнікі — тутэйшыя

Першыя дакументальна пацверджаныя звесткі аб народнай асвеце на Кармяншчыне адносяцца да 1852 года. Менавіта гэты год, паводле архіўных звестак па былой Віленскай вучэбнай акрузе за 1874 год, можна лічыць пачаткам арганізаванай адукацыі ў краі.

Першай жа ластаўкай новай справы ў тэрытарыяльных межах сённяшняга Кармянскага раёна стала адкрыццё ў сяле Старая Быч Рэкта-Бычанскага народнага вучылішча Ракцянскай воласці. Усталявалася яно ў грамадскім доме. На ўтрыманне вучылішча адпускаўся штогод 251 рубель – даволі значныя па тым часе грошы, якія збіраліся з былых дзяржаўных сялян.

Першае з імён настаўнікаў, якое захавалася да сёння, адносіцца да 1873 года – з 1 кастрычніка ў вучылішча быў прызначаны Міхаіл Яндоўскі, які закончыў Магілёўскую духоўную семінарыю і меў, апроч кватэры, 150 рублёў жалавання. Выпускнік гэтай жа царкоўнай установы Ерафей Саульскі быў пры вучылішчы святаром-законанастаўнікам і на ўтрыманне меў значна менш – усяго 25 рублёў у год.

Дарэчы, на працягу яшчэ 14 гадоў Рэкта-Бычанскае вучылішча заставалася адзінай навучальнай установай у воласці, пакуль у 1865 годзе не былі адкрыты Кармянскія мужчынскае і жаночае народныя вучылішчы.

Шмат вады ўцякло з таго часу, колькі суровых гістарычных вятроў пранеслася над Быччу, якая ў 60-х гг. XX стагоддзя ў гісторыі перайменавання ператварылася ў безаблічнае трасянскае Акцяброва. Колькі пераўтварэнняў, рэарганізацый закранула і саму навучальную ўстанову, асабліва пасля кастрычніцкай рэвалюцыі (стала школай другой ступені), у 30-х гадах, калі атрымала статус сярэдняй.

Але ўвесь гэты час яна выконвала сваё галоўнае і пачэснае прызначэнне: надзяляла сваіх "падапечных" ведамі і без стомы ды перапынкаў сеяла добрае, мудрае, вечнае. А колькім тысячам сваіх выхаванцаў дала яна пуцёўку на шырокія прасцягі жыцця за паўтары сотні гадоў існавання!

І, трэба сказаць, веды, што давала аддаленая ад бойкіх шляхоў звычайная вясковая дзесяцігодка, былі досыць трывалымі. Удзячныя вучні, простыя сялянскія дзеці і далей цягнуліся ў навуку, стаўшы, як, напрыклад, Ільля Цыганкоў доктарам медыцынскіх навук, прафесарам, Якаў Ліпянкоў – дацэнтам Ленінградскага тэкстыльнага інстытута, Уладзімір Міроненка – кандыдатам матэматычных навук, аўтарам 15 навуковых прац і шэрагу падручнікаў ды вучэбных дапаможнікаў.

А адзін з такіх знакамітых выпускнікоў, прафесар, доктар эканамічных навук Уладзімір Андрэевіч Кулажанка, што прыбыў на нядаўні 150-гадовы юбілей школы з Мінска, быў на ўрачыстасці, бадай, самым жаданым і шаноўным госцем. Яшчэ б, Уладзімір Андрэевіч адносіцца да эліты беларускіх вучоных-эканамістаў. Гэта цікавы і абаяльны ва ўсіх адносінах чалавек, суразмоўца, якога штотыднёвік "Літаратура і мастацтва" аднёс адночы да разраду беларусаў, якія могуць быць узорам як у інтэлектуальным жыцці, так і ў паўсядзённым побыце. Цікава, што будучы прафесар БДУ нарадзіўся ў сям'і, дзе, апрача яго, было яшчэ 9 (!) дзяцей і хадзіў у Акцяброўскую школу з суседняй вёсачкі Косаль.

У тым, што вучні гэтай школы, адной са старэйшых на Гомельшчыне, заўсёды прагна цягнуцца да ведаў, імкнуцца вучыцца далей і стаць дастойнымі грамадзянамі краіны, вялікая заслуга, безумоўна, настаўніцкага калектыву, у якім увесь час былі неардынарныя асобы, педагогі-наватары, энтузіясты-фанаты дырэктары, якія ўмелі згуртаваць калег, на належным узроўні арганізаваць педагагічны працэс і павесці за сабой. Адзін з іх, які пакінуў, бадай самы яркі след у дырэктарскай кагорце, – мой сусед па мінскім мікрараёне Малінаўка, куды вымушаны быў адсяліцца ў сувязі з чарнобыльскай навалай, ветэран Вялікай Айчыннай вайны Кузьма Кірылавіч Клімаў. На ўрачыстым вечары ён прыгадаў шмат цікавага са свайго дырэктарства ў 50–60-х гадах.

Менавіта яны, настаўнікі ветэраны, сталі на юбілеі школы героямі імправізаванага ўрока "Настаўнік, перад іменем тваім..."

Справу калег-ветэранаў, сваіх былых настаўнікаў працягваюць тыя, хто абраў сэнсам жыцця прафесію педагога. А выхадцы з Акцяброва працуюць не толькі ў школах Кармы і раёна, але і цэлай Гомельшчыны, зрэшты, па ўсёй рэспубліцы. Пераемнасць пакаленняў адчуваецца і ў самой школе-юбілярцы. Вопыт названых вышэй прадстаўнікоў старэйшага пакалення арганічна спалучаецца з імпэтам і новымі падыходамі маладых. Цікава, што ўсе настаўнікі – тутэйшыя жыхары, якія не ўяўляюць сябе без роднай вёскі і яе гаманлівай дзятвы. Сёння ў 11-ці класах-камплектах навучанне забяспечваюць 17 настаўнікаў, з якіх 6 – першай катэгорыі, з вышэйшай адукацыяй – 9 чалавек, 6 – з сярэдняй спецыяльнай адукацыяй, двое вучацца завочна.

Аб мінулым школы, яе дасягненнях, сённяшніх справах і клопатах, планах і перспектывах госці змаглі даведацца не толькі з рукапіснай біяграфіі, але і з музея, які быў адкрыты напярэдадні і ў афармленне якога унёс вялікі ўклад малады настаўнік інфарматыкі, чарчэння і працы Віктар Разувалаў.

Назвы экспазіцый і стэндаў гавораць самі за сябе: "З гісторыі школы", "У гады вайны", "Яны працавалі ў школе", "Школа – сёння", "На адпачынку" і інш. Дарэчы, шэфскія сувязі школы і КСУП "Акцяброва" (былога саўгаса "Зара камунізму") – самыя цесныя і ўзаемакарысныя. Вучні дапамагаюць сельгаспрадпрыемству на жніве, убіраць бульбу і лён, даглядаць сад, а гаспадарка, у сваю чаргу, – дарамі палёў, сродкамі для рамонту і іншым.

Плённыя стасункі ў школы і з замежжам. Сябры з Нямеччыны ўжо добры дзесятак гадоў запрашаюць акцяброўскіх дзяцей (вёска знаходзіцца ў зоне павышанага радыяцыйнага забруджвання, на памежжы з зонай адсялення) да сябе на адпачынак і аздараўленне, і самі не раз наведваліся ў госці з гуманітарнымі канвоямі.

Праўда, на гэты раз іх не было. Але з падарункамі на розны густ прыехала шмат дарагіх і высокіх гасцей.

Дык няхай цеплыня той юбілейнай сустрэчы яшчэ доўга сагравае і натхняе на добрыя справы калектыў гэтай старэйшай, з самабытным тварам школы.

Рыгор ГАНЖУРАЎ.

Кармянскі раён.

Спецыяльная адукацыя

Раўнапраўе, узаемадзеянне - замест падзелу па асаблівасцях

Адметнай тэндэнцыяй нашага часу з'яўляецца гуманізацыя адукацыі, якая праяўляецца ва ўзмацненні ўвагі да асобы дзіцяці, яго ўнутранага свету, эмацыянальнай сферы, каштоўнасных установак, жыццёвага досведу. Пры гэтым якія б інавацыі ні ўкараняліся, адукацыя можа быць эфектыўнай пры ўмове пераемнасці, адзінства навучальных, выхаваўчых, развіццёвых і практыка-арыентаваных мэт.

Новая адукацыйная стратэгія прад'яўляе высокія патрабаванні да настаўніка па вывучэнні асобы "асаблівага" дзіцяці і вызначэння індывідуальнага падыходу, які забяспечвае яго пазітыўнае развіццё.

У рэгіянальнай сістэме адукацыі існуе адукацыйная прастора для асаблівых дзяцей, якая ўключае спецыяльныя школы, школы-інтэрнаты, дзіцячыя сады, класы і групы ў пералічаных вышэй установах, цэнтры і пункты карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі, інтэграваныя і спецыяльныя класы ў агульнаадукацыйных школах. Усяго спецыяльнай адукацыяй ахоплена 15750 дзяцей, што складае 82 працэнты ад агульнай колькасці дзяцей з асаблівасцямі развіцця.

Аналіз кадравай сітуацыі ў адукацыі Гомельскай вобласці паказаў, што існуе дэфіцыт работнікаў па спецыяльнасцях "Дэфектолаг" і "Практычны псіхолаг". У сістэме спецыяльнай адукацыі вобласці працуе толькі 248 дэфектолагаў, з іх 121 – у школах-інтэрнатах. Таму з'явіліся новыя праблемы, звязаныя не толькі з павышэннем кваліфікацыі, але і з перападрыхтоўкай настаўнікаў, якія валодалі б метадамі і формамі карэкцыйных тэхналогій, вызначэннем новых напрамкаў у рабоце з дзецьмі, якія не могуць вучыцца ў звычайных школах і атрымліваюць адукацыйныя паслугі дома.

У вобласці распрацаваны і рэалізуецца план спецыяльнай падрыхтоўкі кадраў па наступных напрамках: атрыманне спецыяльнай адукацыі; спецыялізацыя педагогаў агульнага профілю; павышэнне кваліфікацыі педагогаў, якія маюць спецыяльную падрыхтоўку; увядзенне ў вучэбна-тэматычныя планы базавых курсаў новых дысцыплін, звязаных з карэкцыйнымі, развіццёвымі і рэабілітацыйнымі задачамі.

Пры распрацоўцы канцэпцыі і рэгіянальнай праграмы развіцця сістэмы адукацыі Гомельскай вобласці ўпраўленнем адукацыі і Гомельскім дзяржаўным абласным інстытутам павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі было прадугледжана адкрыццё ў складзе нашага інстытута спецыяльнага факультэта па падрыхтоўцы дэфектолагаў і псіхолагаў. Тут пачата навучанне слухачоў па вочнай форме з адрывам ад вытворчасці тэрмінам дзевяць месяцаў на бюджэтнай аснове. Акрамя таго, у інстытуце ўжо трэці год працуюць двухгадовыя вочна-завочныя курсы па спецыяльнасці "Практычная псіхалогія" на гаспадарча-разліковай аснове.

У сувязі са зменай псіхолага-педагагічнай парадыгмы пытанні карэкцыйнай работы займаюць асаблівае месца ў сістэме павышэння кваліфікацыі не толькі педагогаў, якія маюць спецыяльную адукацыю, але і педагагічных работнікаў агульнага профілю. Важнасць пастаўленай задачы, назапашаны навуковы патэнцыял і практычны вопыт дазволілі стварыць у Гомельскім абласным інстытуце павышэння кваліфікацыі першымі ў рэспубліцы кафедру агульнай і карэкцыйнай педагогікі, якая змагла накіраваць работу на складанне цыкла лекцый і вучэбных праграм па карэкцыйнай педагогіцы і сацыяльнай псіхалогіі. Сярод іх: агульныя напрамкі карэкцыйных тэхналогій; праграма па карэкцыйнай педагогіцы; праграма падрыхтоўкі сацыяльных педагогаў; цыкл лекцый па рабоце з сем'ямі інвалідаў; фарміраванне адаптыўнай фізічнай культуры дзяцей з асаблівасцямі ў развіцці.

Сёння патрэбна прызнанне раўнапраўя дзяцей з асаблівасцямі ў развіцці ў агульнай школе, уключэнне іх ва ўзаемадзеянне са звычайнымі дзецьмі. У сувязі з гэтым вучэбны курс па карэкцыйнай накіраванасці ў нашым інстытуце ўключае ў сябе падрыхтоўку настаўнікаў усіх катэгорый усімі кафедрамі інстытута. Аналіз вынікаў работы настаўнікаў, якія прайшлі курсавую падрыхтоўку ў нашым інстытуце за апошнія тры гады, паказаў, што яны паспяхова выкарыстоўваюць у практычнай дзейнасці веды, атрыманыя на курсах, і падтрымліваюць пастаянную сувязь з усімі кафедрамі. У прыватнасці, з кафедрай агульнай і карэкцыйнай педагогікі актыўна ўзаемадзейнічаюць педагагічныя калектывы і адміністрацыя Улукаўскай спецшколы-інтэрната, Рагачоўскага цэнтра карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі, Капаткевіцкай дапаможнай школы-інтэрната, спецшколы-інтэрната №5 Гомеля, рэчыцкіх спецшкол-інтэрнатаў для глухіх дзяцей і дзяцей са слабым слыхам і інш.

У інстытуце распрацаваны сур'ёзныя напрамкі і формы работы для комплекснага вырашэння праблем па аказанні дапамогі дзецям з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця. Дзейнасць, заснаваная на падрыхтоўцы і перападрыхтоўцы спецыялістаў, патрабуе пастаяннага і сістэматычнага ўдасканалення і абнаўлення.

Рэалізуецца праграма па новай арганізацыі рэабілітацыйнай і развіццёвай работы на міждысцыплінарным узроўні (адукацыя, ахова здароўя, сацыяльнае забеспячэнне), якая дае магчымасць педагогу навучыцца працаваць у камандзе: настаўнік – псіхолаг – сацыяльны педагог – урач. Прыкладам могуць служыць праведзеныя ў 2001 годзе сумесна з Маскоўскім інстытутам нацыянальных і рэгіянальных адносін міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Псіхічны стан здароўя навучэнскай і студэнцкай моладзі"; канферэнцыя, прысвечаная году псіхічнага здароўя, у якой прымалі ўдзел работнікі Гомельскага дзяржаўнага медыцынскага інстытута, практычныя ўрачы-псіхіятры, супрацоўнікі Гомельскага інстытута павышэння кваліфікацыі, работнікі праваахоўных органаў. У 2001 годзе праведзена таксама канферэнцыя, прысвечаная праблемам карэкцыйнай педагогікі. Пазітыўным момантам з'яўляецца цеснае супрацоўніцтва работнікаў сістэмы аховы здароўя і нашага інстытута, які пастаянна запрашае для чытання лекцый і правядзення практыкі навуковых супрацоўнікаў мединстытута і практычных урачоў. Кафедра агульнай і карэкцыйнай педагогікі актыўна супрацоўнічае з Акадэміяй паслядыпломнай адукацыі і рэспубліканскім часопісам "Дэфекталогія", дзе друкуюцца практычныя рэкамендацыі для настаўнікаў, якія працуюць з дзецьмі з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця.

Эфектыўная работа з дзецьмі, якія маюць асаблівасці ў развіцці, залежыць ад прафесійнай кампетэнтнасці педагога. Таму падрыхтоўка кадраў для сістэмы спецыяльнай адукацыі была і застаецца адным з прыярытэтных напрамкаў дзейнасці нашага інстытута.

Аляксандр КРЫЛЕНКА, дацэнт кафедры акмеалогіі Гомельскага абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі.

Школа, гатовая да перамен

Сёння пытанне якаснай адукацыі для дзіцяці паўстае перад бацькамі ледзьве не з моманту з'яўлення яго на свет. І як толькі малому спаўняецца тры- чатыры гады, ён пачынае займацца замежнымі мовамі, танцамі, вывучаць камп'ютэр. З дапамогай бацькоў і бабуль, вядома. Усё гэта робіцца дзеля таго, каб першы раз у першы клас пайсці ў гімназію альбо ліцэй. Некаму шанцуе. А нехта пачынае свой шлях у краіну ведаў са звычайнай школы. І такіх большасць. Таму задача гэтай школы - даць добрую адукацыю вучню са звычайнай сям'і, раскрыць тыя яго здольнасці, якія закладзены прыродай.

***

67-я школа, якой кіруе Святлана Мікалаеўна Крук, вопытны педагог, знаходзіцца фактычна ў акружэнні двух гімназій і аднаго ліцэя (тыя размешчаны літаральна ў 20-30 метрах). І тым не менш многія выпускнікі ўспамінаюць сваю школу з любоўю і павагай. Аднак адток здольных вучняў, вядома, мае месца: як сказала дырэктар, непазбежная задача - рыхтаваць старшакласнікаў для ліцэяў і гімназій. І разам з тым сярод сённяшніх пяцікласнікаў-шасцікласнікаў шмат тых, хто паспявае на "добра" і "выдатна", а выпускнікі профільных класаў удала паступаюць у ВНУ і тэхнікумы. Таму нельга катэгарычна заявіць, што ў гімназіі вучацца дзеці з высокім інтэлектам, а ў школе...

***

Святлана Мікалаеўна, гісторык па адукацыі, рэальна глядзіць на жыццё. Ў гімназію ідуць дзеці забяспечаных бацькоў. Калі дзіця ў гімназіі, яму купляюць партфелем атрымліваюць ўражанні ад паездак у Іспанію, Францыю, ЗША, калі дома багатая бібліятэка, няня, гувернантка, яно пэўным чынам падрыхтавана да ўспрыняцця ведаў.

Калі іншае дзіця дома чуе адборны мат, калі яно бывае галодным і абы-як апранутым, калі яно ў вочы не бачыла кніжкі з малюнкамі - яно проста не зможа вучыцца ў гімназіі.

Але ёсць дзеці з сем'яў інтэлігенцыі, кваліфікаваных рабочых, сярэдніх бізнесменаў, якія ў асноўным падрыхтаваны да школы (і, скажам так, не без здольнасцей), але па шэрагу прычын - як аб'ектыўных, так і суб'ектыўных -у першы клас ідуць у звычайную школу. І такіх большасць. Гімназій на іх можа проста не хапіць.

***

Гонар 67-й школы - настаўнікі. Больш паловы з іх (35 чалавек) маюць вышэйшую і першую катэгорыю. Ёсць такія, што працуюць з моманту адкрыцця ўстановы - з 79-га года. Некаторыя прыйшлі пазней, але ў школе яны 10-15 гадоў. Разам з тым Святлана Мікалаеўна лічыць, што прайшлі тыя часы, калі на адным месцы людзі працавалі дзесяцігоддзямі. І калі адна з выкладчыц вырашыла пайсці ў прыватную гімназію і раілася з дырэктарам, тая адказала: "А чаму б і не?"

Увогуле задача школы - ісці наперад. І галоўныя кірункі трэба выбіраць дырэктару. Выбіраць якраз тыя напрамкі, дзе можна дасягнуць добрага выніку.

***

Пяць гадоў існуе рада старшакласнікаў. Адна з асноўных сфер дзейнасці - валанцёрскі рух. Перажыў усе павевы часу школьны музей батальёна беларускіх арлянят. Хіба можа быць модная ці не модная дабрыня, павага ў адносінах да старэйшага пакалення, да ветэранаў вайны, да маці загінулых "афганцаў"? Ці шчырыя адносіны да хворых выхаванцаў дзіцячага сада №75? Падарункі і канцэрты для іх - неад'емная частка школьнага жыцця.

Менавіта вучні 67-й школы, як і многа гадоў таму назад, даглядаюць брацкую магілу, размешчаную недалёка ад Міжнароднага адукацыйнага цэнтра.

Вось вам і адказ на пытанне - ці абавязана школа выхоўваць?

***

Профільныя класы ў школе маюць некалькі напрамкаў - грамадска-гуманітарны, грамадска-эканамічны, пажарна-спартыўны. Спачатку - аб апошнім класе. Гэты клас - зборны. Тут вучацца дзеці з шасці школ. Здавалася б, павінны ўзнікаць праблемы. Але іх няма - як з прадметамі спецыяльнага цыкла, якія вядуць афіцэры МНС, так і з адукацыйнымі. У анкеце, якую запаўнялі вучні гэтага класа, адзін з іх адказаў: "Ніякіх перашкод у атрыманні добрай адукацыі ў школе я не бачу".

Ёсць класы грамадска-эканамічныя і грамадска-гуманітарныя. Сярод іх выпускнікоў - студэнты БДУ (юрфака і журфака), БДЭУ, медуніверсітэта і г.д. Можна шмат разважаць, ці тое заслуга рэпетытараў, ці школы, але базавую адукацыю даюць усё ж настаўнікі.

Некалькі гадоў таму назад у многіх школах стварыліся так званыя тэхналагічныя класы. Ідэя была добрая, але яна не вельмі папулярная. Па той прычыне, што аб'ём агульнаадукацыйных прадметаў - такі ж, які ў звычайным класе. Тым не менш тут працуе і такі клас.

***

Яшчэ пра адну адметнасць школы. 67-я школа - іспанамоўная. Калі іспанская мова пачала займаць сваё месца ў адукацыі, не вельмі цікавіліся меркаваннем бацькоў. Зараз большасць з іх хацела б, каб іхнія дзеці вывучалі менавіта англійскую.

Тым не менш у школе захавалі іспанскую. Ёсць 21 іспанская група. І ёсць вучні, якія цікавяцца ўсур'ёз мовай і маюць добрыя поспехі. Але калі захоўваць яе і надалей, то трэба думаць над тым, дзе вучыцца выпускнікам гэтых класаў потым - у каледжы альбо ў ВНУ.

***

Святлану Мікалаеўну вельмі хвалюе і праблема цяжкіх сем'яў. Яшчэ гадоў дзесяць - пятнаццаць таму назад не стаяла так востра праблема п'янства. Не было такога, каб бацькі з-за яго ўвогуле не хадзілі на працу. І дзяцей нельга было назваць паслухмянымі, але заняткі не прапускалі ў такой колькасці. І што самае сумнае - вельмі нямногія дзеці з такіх сем'яў змогуць самі пабудаваць свой лёс. Усё, што залежыць ад школы, яна робіць, але ці можна разглядаць школьныя праблемы ізалявана ад сацыяльных?

***

У школе ёсць свой "сямейны альбом". Фотаздымкі са свята першага званка, святкавання Дня перамогі, Дня святога Валянціна. Дырэктар расказала такую цікавую гісторыю. У школе вучылася дзіця былога яе выпускніка. Другое дзіця вучыцца ў гімназіі. Дык вось, тата з мамай заўсёды ідуць на першавераснёўскае свята спачатку ў школу, а потым у гімназію.

Святы ў школе заўсёды праходзяць прыгожа, з вялікай колькасцю гасцей. На 9 мая штогод прыязджае ветэран вайны з Пскова. У яго хворыя рукі, сваю невялікую пакламжу ён можа ўзяць толькі на локаць. Але на свята заўсёды спяшаецца ў 67-ю школу...

***

Ці не занадта ружовая карціна атрымалася? Думаю, што не. Як важна своечасова сказаць цёплае слова пра добрую школу, добрых настаўнікаў, якія не менш чым выкладчыкі гімназіі дбаюць пра прэстыж сваёй установы, хвараюць за кожнага свайго вучня. У час нашай размовы да дырэктара зайшла класны кіраўнік, вучань якой трапіў у не вельмі прыемную сітуацыю. І было зроблена ўсё магчымае, каб вырашыць праблему. Як ветліва сустракаюць тут дзеці незнаёмага чалавека, усё растлумачаць, пакажуць! А галоўнае - у дырэктара маладыя вочы і гатоўнасць ісці ў нагу з часам, гатоўнасць да перамен.

Ала ШАЎЦОВА.

Міжнародную акцыю "Дзіцячае сэрца" пачаў Беларускі дзіцячы фонд сумесна з Міністэрствам аховы здароўя Беларусі. Галоўная яе мэта – дапамагчы кардыяхворым дзецям. Першы значны праект гэтай акцыі – прыезд у Мінск брыгады высокакваліфікаваных урачоў з ЗША, Англіі і Германіі на чале з хірургам Вільямам Новакам -дырэктарам медыцынскага фонду "Міжнароднае дзіцячае сэрца" з амерыканскага горада Мемфіс. 12 студзеня ў Мінск прыбыла першая група ўрачоў з гэтай брыгады. Да 27 студзеня разам са спецыялістамі Беларускага дзіцячага хірургічнага цэнтра яны правядуць 28–30 жыццёва важных аперацый на адкрытым сэрцы.

Аперацыі будуць праводзіцца бясплатна, хаця ў замежных клініках кожная з іх каштуе ад 30 да 100 тысяч долараў ЗША. Атрымаць такую дабрачынную медыцынскую дапамогу змогуць дзеці з малазабяспечаных сем'яў усёй Беларусі.

Новая акцыя – працяг 14-гадовай работы Беларускага дзіцячага фонду па праграме "Хворыя дзеці". Яна ўключае ў сябе аздараўленне дзяцей, якія перанеслі анкалагічныя захворванні, удзел у лёсе дзяцей з прыроджанымі парокамі сэрца, нават арганізацыю аперацый і кансультацый у клініцы цэнтра "Норк-Мараш" у Арменіі, у клініках ЗША, Англіі, Германіі. Пры гэтым фонд цесна супрацоўнічае са сваімі калегамі з Расіі і універсітэцкай клінікай штата Мічыган (ЗША).

НА ЗДЫМКУ: урач-рэаніматолаг са штата Каларада Роберт Райд праводзіць пасляаперацыйнае абследаванне маленькіх пацыентаў.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БЕЛТА.

Да ўрока рыхтаваўся грунтоўна,

альбо Надарыўся зімою водпуск...

Мой знаёмы адпачываў у пансіянаце "Жураўка", на Нарачы, якраз зімою. Адмысловы расказчык, ён распачаў аповед з уражання ад сустрэчы ў здраўніцы з групай вучняў з Рэчыцкага раёна, мясцовасці, якая пацярпела ад наступстваў аварыі на ЧАЭС. З дзецьмі неадлучна была маладая жанчына.

Па характары паводзін, манеры сябе трымаць, ён вызначыў, што яна, мусіць, настаўніца. Так яно і было. Пазнаёміўся з падлеткамі і, безумоўна, з іх настаўніцай – Зояй Фёдараўнай Зінавенка, выкладчыцай беларускай мовы і літаратуры з Зашчоб'еўскай сярэдняй школы.

Сустракаючы іх іншы раз на прагулках, – даводзіў прыяцель, – ён вельмі ўсцешна ўражваўся, так бы мовіць, маналітнасцю іх групкі, знітаванасцю, уласцівай вясковым дзецям, калі тыя раптам апынаюцца ў незнаёмым месцы.

Адразу кідалася ў вочы, што трапілі яны ва ўмовы не зусім звыклыя: імі вунь як апякуюцца, на кожным кроку спагадаюць. А гэта ж так розніцца ад сапраўдных клопатаў – прадметных, без увогуле надакучлівага і прыкрага сюсюкання, лішняга напаміну пра абставіны, у якіх неспадзявана апынуліся ў сваёй вёсцы, што пад Рэчыцай.

Зоя Фёдараўна, расказваў прыяцель, нібы адгадала яго думкі. Яна расказала, што і ў іх надзвычай прыгожыя мясціны, па маляўнічасці не саступаюць Мядзельшчыне. Толькі вось такі жорсткі і няўмольны лёс сышоў на рэчыцкі край...

– Ды знікне ліха з нашай зямлі, – даводзіла яна. – І ні мы, ні нашы нашчадкі не будзем вышукваць пуцёўкі на аздараўленне ў экзатычныя, незабруджаныя радыенуклідамі мясціны Айчыны. Прырода, расліннасць Рэчышчыны, веру, будзе гаючай, а не патыхаць, як цяпер, атрутай.

Тады, расказваў знаёмы, на аздараўленне ў нарачанскі край прыехала больш за сто дзяўчынак і хлопчыкаў з шостага па адзінаццаты класы, ды восем настаўнікаў, якія суправаджалі іх. Выязная школа, дый годзе.

Перабіваю свайго суразмоўцу. Задаю пытанні. Ён да гэтага быў гатовы, таму аповед набыў крыху іншы паварот.

Напрыклад, пра тое, што калі Зашчоб'еўскія дзяўчынкі і хлопчыкі даведаліся, што ён мае непасрэднае дачыненне да падрыхтоўкі, выпуску школьных падручнікаў, літаральна закідалі яго пытаннямі, запрасілі наведаць заняткі, нават, з дазволу Зоі Фёдараўны, даць урок.

Цікава!

А перад гэтым нагаварылі столькі кампліментаў пра сваю настаўніцу, далібог, "выдалі" яе, паведамілі, што Зоя Фёдараўна піша вершы, пастаянна ўдзельнічае ва ўсіх мерапрыемствах культурна-выхаваўчага плана, якія ладзяць старшакласнікі.

Урок, расказваў прыяцель, у яго тады ўдаўся. Па дамоўленасці з настаўніцай ён меў прыкладна такую назву: "Пытанні гісторыі, геаграфіі, беларускай і рускай моў і літаратуры па-за старонкамі школьнага падручніка". Замест запланаваных акадэмічных 45 хвілін ён заняў удвая больш часу, які праляцеў як для настаўніка, так і для вучняў непрыкметна.

Мусіць, прызнаваўся ён, засумаваў па былой практычнай настаўніцкай працы. Якая, верце, асалода адчуваць сябе настаўнікам, адчуваць усёй істотай, бачыць непадманна зацікаўленыя вочы дапытлівых дзяўчынак і хлопчыкаў!

Як па-добраму пазайздросціў Зоі Фёдараўне! Яна ж такое шчасце зведвае штодня.

Да ўрока рыхтаваўся грунтоўна. Абачліва прадумваў кожны яго паварот. Зразумела, папярэдне план узгадніў, скарэкціраваў з настаўнікамі.

Ай дык сустрэча! Адчуў сябе зноўку педагогам, успрыняў урок як прадметную сувязь сённяшняй працы па падрыхтоўцы падручнікаў з учарашняй – настаўніцкай.

Дні адпачынку ляцелі. І набыў ён такую афарбоўку, пра якую мой прыяцель і не марыў.

– Да таго ж, – кажа ён, – мяне наведала цвёрдае перакананне, што падлеткі, якія прыехалі на аздараўленне ў "Жураўку" – вучні з нармальнай школы, з адметным і паўнапраўным жыццём. У ім вяршэнствуе натуральнае – уласцівае дзецям: яны дапытныя, нечаканыя ў сваіх высновах і пытаннях, часам непрадказальныя ў паводзінах і дзеяннях. Карацей кажучы, нейкай шчарбінкі, калі можна так сказаць, я не заўважыў...

Слухаючы гэтыя прызнанні сябра, я звярнуў ўвагу, што настаўнік заўсёды (калі ім з'яўляецца сапраўды) застаецца верным прафесійнаму абавязку. Як тая ж Зоя Фёдараўна. Гэта – урокі, падрыхтоўка да іх, асваенне інавацыйных метадаў выкладання, пазакласная работа, безліч грамадскіх нагрузак і... паэзія.

Ведаю, што мой прыяцель – паэт, да таго ж, філасафічнага складу. Перапыніў яго пытаннем:

– А ці ладзілі вы літаратурна-паэтычныя вечары?

– Так, адзначыў ён, – у іх, як правіла, удзельнічала і Зоя Фёдараўна.

Менавіта яна дае магчымасць адысці ад жыццёвых турбот, неяк узвысіцца над цяжкасцямі, над бядою, якая абрынулася на край.

Зоя Фёдараўна ў свой час закончыла Гомельскі дзяржаўны універсітэт, прыехала (згодна з размеркаваннем) выкладаць мову і літаратуру ў Зашчоб'еўскую сярэднюю школу Рэчыцкага раёна – мясціну, дзе нарадзілася, вырасла, вучылася.

Уласцівае ёй працалюбства, універсітэцкая падрыхтоўка даволі хутка заявілі пра сябе: атрымала прызнанне як педагог у калег, вучняў, іх бацькоў, займела вышэйшую кваліфікацыйную катэгорыю.

Не будзе вялікага сакрэту, калі скажу, што мой дружа папрасіў, каб я ўважліва аднёсся да вершаў Зоі Фёдараўны, якія яна дашле ў рэдакцыю.

Так яно і сталася.

Паэтычнае аблічча Зоі Фёдараўны супадала з настаўніцкім.

Толькі так паэтэса-настаўніца скажа ў адрас сваіх калег:

... Няхай агорне сэрца
ваш пакой,
Усіх нягодаў вам
навек пазбыцца б!
Жывіце ў добрай
памяці людской,
Дай Бог, у вучнях зноў
вам паўтарыцца.

Зразумела, у сваёй творчасці Зоя Фёдараўна не можа не абмінуць тэмы наступстваў Чарнобыля. Дазволю ў нататках пра рэчыцкую настаўніцу-паэтку амаль цалкам прывесці яе верш "Птушка надзеі".

Зорка Палын
з паднябесся ўпала
Гора, пакуты
ў старонку прынела.
Попелам чорным
куточак заслала
Там, дзе гучалі
вясёлыя песні

...Усё ж у краіну
пякельнага гора
Бусел з заморскіх
зямель прылятае.

Што ж цябе, птушка,
сюды прымушае
Разам з вясноваю
ўсмешкай вярнуцца?
Пэўна, туга
па Радзіме сціскае
Сэрца і кліча
ў дарогу крануцца?

Дык прынясі з сабой,
добры наш бусел,
Шчасця пакутніцы
маці-зямлі!
Сонца лагоднага
над Белай Руссю.
Радасці кветак,
каб толькі цвілі.

Смех каб шчаслівы
ракой разліваўся,
Не абмінаў
аніводнае хаты.
Гора адвесці
ад нас пастарайся
Ды падкідай ты
часцей немаўлятаў.

Шаноўная Зоя Фёдараўна, вельмі пранікнёнымі і шчырымі атрымаліся ў вас радкі пра родную мову, пра нарачанскія бары, пра любімую Айчыну.

А чытачам "Настаўніцкай газеты" мушу прызнацца, што тэлефонная размова з настаўніцай з Рэчышчыны ў каторы раз упэўніла мяне ў неардынарнасці, самаахвярнасці настаўнікаў, якія працуюць у школах з мясцін, закранутых чарнобыльскім ліхам.

Уладзімір НОВІК.

Погляд

Ведаю не па чутках

...Як заўсёды, бягу на прыпынак, каб дачакацца ўсё таго ж трамвая. Нельга не сказаць, што назіраць за людзьмі – мой самы любімы занятак. Падабаецца, калі бачу вакол толькі добрыя ўсмешкі, але сёння, чамусьці, на мяне глядзяць хмурыя і непрыветныя вочы.

– А вы ведаеце, – сказала нехударлявая жанчына, што стаяла побач, сваёй, мабыць, сяброўцы, – што настаўнікі зараз вельмі многа патрабуюць ад нашых дзяцей. Кветак ім ужо мала, залатыя вырабы падавай.

– Так, – адазвалася субяседніца. – Хутка, здаецца мне, на ўсе святы будзем ім даляры збіраць, каб дзеці дрэнных адзнак меней прыносілі.

Мне стала не толькі сорамна за гэтых дарослых людзей, а і вельмі крыўдна за настаўнікаў, за сваіх бацькоў, якія прапрацавалі ў сферы адукацыі болей трыццаці гадоў, за тых, хто калісьці вучыў і мяне.

Не па чутках я ведаю складанасць працы настаўніка. Мая маці, Ганна Андрэеўна, займае пасаду дырэктара Бярозаўскай базавай школы, што на Брэстчыне, бацька, Аляксандр Канстанцінавіч, – дырэктар ПТВ-109 будаўнікоў у нашым невялічкім горадзе Бяроза. Пастаянны клопат аб вучнях і навучэнцах, тэлефонныя званкі ў любы час, бясконцыя размовы з бацькамі дзяцей – да ўсяго гэтага мы прывыклі з сястрой амаль з дзяцінства.

Не сакрэт, што зараз у школах не хапае настаўнікаў, асабліва замежнай мовы. Мае аднакурснікі былі з радасцю прыняты педкалектывам у адну з мінскіх школ. Дык скажыце, калі ласка, ці часта (у сувязі з недахопам прафесійных кадраў) на працу, дзе, па словах такіх вось жанчын, азалочваюць, бяруць студэнтаў, да заканчэння ВНУ якім яшчэ вельмі доўга?

Алена ЖУКОВІЧ, студэнтка.

Сучасны ўрок

"Жыццё даецца, каб жыццё тварыць"

У нашай школе Яніна Іванаўна працуе з 1985 года. Улюбёная ў родную мову, у свой край, выхавана на лепшых нацыянальных традыцыях, яна шчодра дзеліцца з вучнямі сваім талентам – уменнем глядзець і бачыць, слухаць і чуць, разумець і спачуваць, думаць, перажываць, радавацца і засмучацца. Яніна Іванаўна з тых, пра каго кажуць, што гэта - настаўнік ад Бога, з тых, на кім трымаецца сучасная школа.

Асабістыя якасці настаўніцы сталі падмуркам высокага педагагічнага майстэрства. Яна заўсёды ў пошуках новага ў тэорыі і методыцы выкладання, глыбока аналізуе асновы і асаблівасці педагагічных інавацый, не баіцца выкарыстоўваць у рабоце новае, хутка і прафесійна ўжывае педагагічныя знаходкі на практыцы.

Трэці год наша школа працуе як эксперыментальная пляцоўка. Гэтаму папярэднічалі тры гады пошукаў, вывучэння педагагічных тэорый, выбар шляху. І ўвесь гэты час Яніна Іванаўна з'яўлялася генератарам ідэй і лідэрам для настаўнікаў, якіх хвалявала праблема выхавання і развіцця вучняў. Так у рамках эксперыменту нарадзілася праблемная творчая група, у якую ўвайшлі настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, гісторыі, біялогіі, а Яніна Іванаўна Кілбас стала яе кіраўніком. Настаўніца можа падзяліцца вопытам работы па наступных пытаннях:

- Складанне рознаўзроўневага тэматычнага плана, арганізацыйна-тэхналагічных карт вывучэння тэмы.
- Складанне Дальтан-заданняў, правядзенне Дальтан-урокаў.
- Фарміраванне і развіццё ў вучняў агульнавучэбных уменняў і навыкаў.
- Распрацоўка школьнага праекта.
- Складанне перспектыўнага плана работы эксперыментальнай праблемнай групы.

Любімая тэма Яніны Іванаўны - развіццё творчых здольнасцей вучняў. Адметнае ў яе працы - урокі-падарожжы, творчыя лабараторыі па вывучэнні малавядомых фактаў з біяграфіі паэтаў і пісьменнікаў, сапраўдныя падарожжы па роднаму краю, конкурсы паэтаў і празаікаў, нацыянальныя святы і абрады, складанне летапісу класа. Усё гэта, а таксама мудрыя парады па жыццёвых праблемах -малая частка таго, што на ўсё жыццё застанецца ў памяці вучняў гэтай настаўніцы. У 2000 годзе Яніна Іванаўна Кілбас была лаўрэатам раённага конкурсу "Самы "класны" класны".

Ірына ФІРАГА,
намеснік дырэктара сярэдняй школы №2 Фаніпаля Дзяржынскага раёна.

Крыху тэорыі, альбо Творчасць - вышэйшая каштоўнасць

Паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця грамадства ў значнай меры залежыць ад яго творчага патэнцыялу, творчых здольнасцей кожнага грамадзяніна. Імклівае змяненне сучаснага свету, высокія тэмпы эканамічных і палітычных пераўтварэнняў, вялікая плынь інфармацыі, якую неабходна рацыянальна перапрацоўваць і ў найкарацейшы час асэнсаваць, патрабуюць ад людзей творчага падыходу да знаходжання ўсё новых і новых крытэрыяў гатоўнасці да жыццядзейнасці ў дэмакратычным грамадстве. Нездарма ў сучасных умовах вывучэнне праблемы арганізацыі творчай дзейнасці і выхавання асобы становіцца адным з найбольш прыярытэтных напрамкаў навукі і практычнай дзейнасці педагогаў.

Але як жа найлепш дасягнуць пастаўленай мэты?

Тут патрабуецца знайсці метадалогію даследавання, гэта значыць асноўныя тэарэтычныя пасылкі для распрацоўкі тых альбо іншых падыходаў перш за ўсё ў навучанні і выхаванні маладога пакалення. Да такіх пасылак адносіцца філасофія адукацыі і фарміраванне юнай асобы. Сюды можна ўключыць у якасці першаасновы сучасную сістэму адукацыі – "гуманізацыю". Не толькі ў тым сэнсе, што мэта адукацыі – выхаванне чалавека-гуманіста, працаўніка-творцы, барацьбіта за сацыяльную справядлівасць, але і акцэнтацыя на праблемах чалавеказнаўства пры вывучэнні асноў навук. Вяршыняй адукаванасці, як вядома, з'яўляецца духоўная, і перш за ўсё інтэлектуальная, культура чалавека, сфарміраваная на яе аснове інтэлігентнасць (культура працы, мыслення і паводзін, эрудыцыя, уменне разбірацца ў нюансах праблемы, адстойваць свой пункт гледжання, аргументаваць уласную пазіцыю, рабіць аналіз, сінтэз, доказ, абагульненне).

На жаль, сёння не многія выпускнікі школ могуць з упэўненасцю сказаць, што яны дастаткова авалодалі культурай мыслення і самаадукацыі, гатовы ствараць новыя ідэі, стаць у шарэнгу наватараў, творцаў, лідэраў, ініцыятараў у жыцці.

Чаму менавіта творчасць закладзена ў фундамент сістэмы выхавання? А таму, што творчасць складае вышэйшую каштоўнасць быцця чалавека, крыніцу грамадскага дабрабыту, прагрэсу ў навуцы і культуры.

Творчасць – галоўная перадумова самарэалізацыі, самаўдасканалення чалавека. Адсюль для педагогаў абавязковай умовай у навучальна-выхаваўчай дзейнасці павінна стаць увядзенне ва ўсіх метадаў навучання і выхавання на развіццё крэатыўнасці, творчага мыслення, вопыту творчай дзейнасці.

Галоўнае нацыянальнае багацце краіны, яе будучыня – таленавітыя, адораныя дзеці. **На жаль, мы жывём у цяжкі час. Іншы раз здаецца, што яго прыярытэты перакрылі ўсё лепшае ў людзях. Але ў прыроды – свае законы. І ў свет працягваюць уваходзіць маладыя пакаленні, якія нясуць у сабе новыя таленты, новыя надзеі. Гэтыя парасткі абавязкова праб'юцца праз таўшчыню фінансавай нестабільнасці і маральных зрушэнняў.**

Радзіма на скрыжаванні тысячагоддзяў не забывае пра сваю асноўную задачу - выхаванне і навучанне творцаў, якія прыўкрасяць сабою гісторыю, увойдуць у яе аналы. І побач з імёнамі вялікіх беларусаў мінулага – Францыска Скарыны, Сімяона Полацкага, Сымона Буднага, Уладзіміра Караткевіча, Івана Мележа і іншых – з'явяцца імёны цяперашніх адкрывальнікаў незведанага.

Адукацыйныя тэхналогіі: эвалюцыя і сучасныя ўяўленні

Сёння яшчэ не ўсе дакладна разумеюць сэнс паняцця "адукацыйная тэхналогія". Настаўнікі блытаюць сучасныя адукацыйныя тэхналогіі з праграміраваным навучаннем, з тэорыяй і практыкай праблемнага навучання. Таму вельмі важна прасачыць генезіс паняцця "адукацыйная тэхналогія", вызначыць яго ў шырокім і вузкім сэнсе, размежаваць паняцці "методыка", "дыдактыка", "тэхналогія" і прывесці тыпы тэхналогій, якія сустракаюцца ў педагагічнай практыцы. [illegible]

Творчасці зярняты залатыя...

Творчасць – гэта вялікі дар і выпрабаванне для чалавека. Але без творчасці не было б самога чалавека. Жыццё даецца чалавеку, каб тварыць.

Жыццё даецца, каб жыццё тварыць.
Каб светла-залатую яго ніць
Віць і далей – любоўю, справай дзейснай
Ды словам, што ад справы неаддзельна.
Тварыць!
Жыццё даецца, каб жыццё тварыць.
Надзеяй, праўдай, мужным парываннем,
Высакародным, дружным намаганнем;
Што потым зоркай у вяках гарыць.
Тварыць!
Жыццё даецца, каб жыццё тварыць
Найлепшым самым, самым натуральным.
Інакш – якая ад жыцця карысць?
Тварыць!
Жыццё даецца, каб жыццё тварыць.
Не марнаваць, не нішчыць, не бурыць –
Тварыць!

Анатоль Вярцінскі.

Мне, настаўніцы роднай мовы і літаратуры, не дае спакою пытанне: якім павінен быць урок, каб мае вучні кожны раз адкрывалі для сябе нешта новае, глыбей пазнавалі жыццё, каб былі не пасіўнымі сузіральнікамі падзей, а ішлі па жыцці з ненатольным жаданнем змяніць яго ў лепшы бок?

Методыку выкладання мовы і літаратуры ў школе вывучыць на ўсё жыццё нельга.

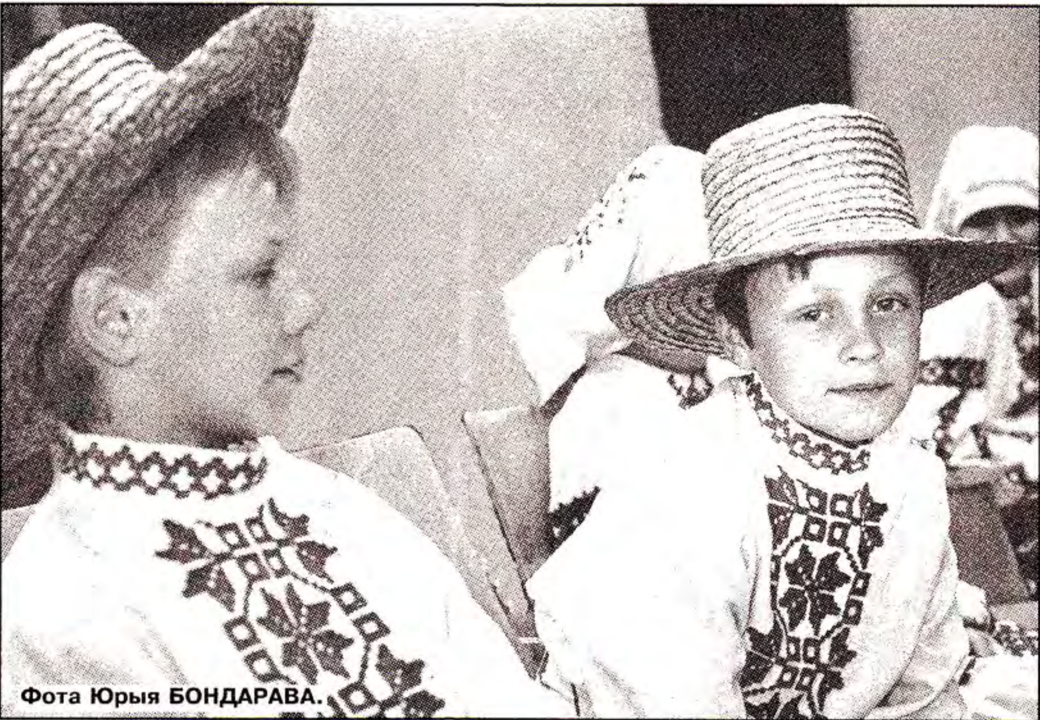
Яна, нібы кропелька ртуці, увесь час у няспынным руху; у ёй – пастаянныя змены, розныя погляды на адно і тое ж пытанне, нават часам процілеглыя.

Практычная методыка – гэта заўсёды творчасць. Поспех у выкладанні мовы і літаратуры, глыбокія і якасныя веды ў вучняў будуць тады, калі настаўнік думае, шукае, разважае, супастаўляе. Умее на справе паказаць важнасць, прымальнасць таго ці іншага метаду або прыёму ў сваёй рабоце, у сваім класе, са сваімі вучнямі.

Павышэнне духоўнай культуры народа – адна з самых надзённых задач нашага часу. Сапраўды, на нас, і асабліва на моладзь, вельмі моцна ўплывае сённяшні практычны, рацыянальны па сваім характары час, ствараючы дэфіцыт пачуццяў. Гэта абарочваецца многімі бедамі. І мы ўсё больш пераконваемся, што чалавек не можа абысціся без душэўнасці, без патрабавальнасці і даверу, гневу і спачування, непрымірымасці і міласэрнасці. **Але сумленнасць, дабрыню, спагаду нельга абвясціць з самай аўтарытэтнай трыбуны. Яны павінны ўзрасці ў чалавечым сэрцы. Задачу выхаваць Змену разумнай, высакароднай, працалюбівай мы ставілі заўседы.** Толькі як вырашалася гэтая задача? У асноўным дэкларацыйна, на словах, што, як кажуць у народзе, робіць душу відушчай толькі на адно вока. У пагоні за ўсеагульным мы забыліся на непасрэднае, якое з'яўляецца вызначальным, асноўным, што складае непаўторнае аблічча чалавека як часцінкі пэўнага народа. Мы адарваліся ад духоўнай спадчыны, ад народных традыцый і звычаяў, ад літаратурнай і мастацкай класікі.

Народнае, мудрае, спадчыннае – вось што ў першую чаргу дапаможа маладым душам не проста стаць відушчымі, але і надзеліць неацэнным дарам прадбачання, духоўнасці.

Таму неабходна, каб на змену навучанню і выхаванню, якія ладзяцца пераважна на перадачы інфармацыі, прыйшло навучанне і выхаванне, арганізаванае на творчых падыходах, актыўнай самастойнай працы, на развіцці ўмення свядома авалодваць ведамі.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Сучасная праграма па беларускай літаратуры грунтуецца на прынцыпах дэмакратызацыі і гуманізацыі навучання, арыентуецца на агульначалавечыя і нацыянальныя духоўныя каштоўнасці, на дыферэнцыраваны і індывідуальна-асабовы падыход да навучэнцаў, *на творчы характар засваення прадмета.*

Менавіта актыўныя метады, творчыя элементы павінны знаходзіцца ў аснове навучання, таму што яны найбольш спрыяюць развіццю асобы з самастойным мысленнем, ініцыятыўнай, здатнай гуманістычнае, эстэтычнае спасціжэнне і ўспрыманне свету ператварыць у жыццёвы стымул маральнага самаўдасканалення і духоўнага развіцця.

Рыхтуемся да сачынення

На ўроках літаратуры і мовы мы з вучнямі вывучаем біяграфію пісьменніка, яго творчасць, законы мовы, праводзім гутаркі па пазакласнаму чытанню, пішам творчыя работы. І хаця на развіццё мовы адведзена нямнога урокаў, гэта – вельмі важная і адказная задача.

Сачыненне -жанр славеснай творчасці, які прадугледжвае дакладнае, лагічнае, паслядоўнае, эмацыянальнае і стылістычна правільнае выкладанне ўласных думак, глыбокае разуменне літаратурнага твора, веданне асноўных літаратурна-крытычных артыкулаў, уменне мысліць, разважаць, супастаўляць, аналізаваць, суперажываць...

Пры падрыхтоўцы да напісання сачыненняў, іх аналізе ўзнікае шэраг пытанняў. Якой павінна быць мая дапамога вучню? Як дазіраваць літаратурныя і вольныя тэмы? Якія сачыненні вучні больш любяць, ахвотней пішуць?

Сачыненне – гэта творчасць. Колькі ж існуе этапаў такой творчасці, іншымі словамі, які шлях пралягае паміж задумай і яе рэалізацыяй, стварэннем нечага новага? Англійскі псіхолаг Г. Уолес вылучае чатыры фазы, этапы на гэтым шляху: падрыхтоўка, выспяванне ідэі, азарэнне, праверка ідэі.

Назавем і пракаменціруем іх:

1) Уменне ўвайсці ў тэму, асэнсаваць яе, вызначыць межы. Гэта важная частка работы. Абмежаваць сябе пэўнымі рамкамі, адабраць матэрыял многія вучні не ўмеюць, таму трэба вельмі добра ўдумвацца ў загаловак, у кожнае яго слова.

2) Уменне падпарадкаваць сваё сачыненне пэўнай ідэі. Сачыненне мы пішам не проста каб напісаць, заняць пэўную колькасць старонак, у гэтыя старонкі мы ўкладваем ідэю, якую падмацоўвае, пацвярджае тэкст сачынення.

3) Адбор матэрыялу для сачынення. Думаем, якім фактычным матэрыялам, якімі прыкладамі, разважаннямі, высновамі будзем увасабляць сваю думку.

4) Сістэматызацыя сабранага матэрыялу. Сабраны матэрыял "сартуем" у сваім уяўленні, разбіваем на групы, глядзім, у якой паслядоўнасці будзем уводзіць у тэкст.

5) Праца над кампазіцыйнай пабудовай сачынення. Гэта складанне плана, яго напаўненне, паслядоўнасць чаргавання тэзісаў і аргументаў.

6) Выбар стылю і тыпу мовы. Дзецям важна дапамагчы ўсвядоміць, у якім стылі будзе напісана сачыненне, які тып мовы будзе пераважаць.

7) Стылістычная праўка напісанага. Дакладнасць ужывання слова ці спалучэння слоў, выкарыстанне сінанімікі для таго, каб пазбегнуць манатоннасці, сухасці, таўталогіі. Інакш кажучы, гэта работа над чарнавіком.

Каб ведаць адносіны вучняў да сачыненняў, даю анкету з наступнымі пытаннямі: з якім адчуваннем ты ідзеш на ўрок сачынення? Ці любіш ты пісаць на вольныя тэмы? Якія вольныя тэмы ты прапануеш для 8-11 класаў? Колькі тэм лепш за ўсё даваць? Як лепш праводзіць аналіз сачынення (зачытваць лепшае, называць тыповыя стылістычныя і сэнсавыя недакладнасці, разбіраць допушчаныя арфаграфічныя і сінтаксічныя памылкі)? Якія недахопы бачыш у сачыненнях па беларускай літаратуры? Адказы былі вельмі цікавыя, у многім павучальныя – яны далі магчымасць лепш зразумець кожнага вучня.

Поспех у напісанні сачынення будзе пры наяўнасці некалькіх умоў. У класе стараюся правесці вялікую падрыхтоўчую работу, каб потым можна было вельмі ўдумліва працаваць над тэкстам. Калі мы не зацікавім па-сапраўднаму вучня, ён проста выканае чарговае заданне, да якога душа вучня не ляжыць, якім сэрца не загарэлася. Мы вучым творчасці, і тут трэба быць вельмі асцярожным, каб не адбылося адваротнага, каб ад творчасці не адвучыць, не выпрацаваць адмоўных, асуджальных адносін і да сачынення, якое напісаць нялёгка, і да твора, па якім яно пішацца, і да самога прадмета.

Моц крылаў тваіх...

Бачу сваю задачу ў тым, каб навучыць школьніка разважаць, самастойна мысліць, рабіць высновы, даваць сваю ацэнку з'яве, факту, учынку героя. Лічу, што сачыненне-разважанне – выдатны матэрыял для пастаноўкі і вырашэння пытанняў маральнага выхавання. У старэйшых класах, дзе я працую і ў якіх адбываецца інтэнсіўнае фарміраванне асобы, калі падлетак павінен ужо мець свае погляды і ўмець іх абараняць, гэтая работа набывае выключна важнае значэнне. Пісалі шэраг сачыненняў, дзе героем, аб'ектам даследавання становіцца сам вучань ці яго аднакласнік. Пісаць пра сябе, пісаць аб'ектыўна – нялёгка, але старшакласнікі робяць гэта ахвотна.

Цяпер многа гавораць пра дыферэнцыраванае навучанне, індывідуальны падыход, шматварыянтнасць у заданнях. Лічу, што некаторыя сачыненні можна пісаць дыферэнцыравана. Запісалі тэму, склалі план, пасля чаго паведамляю:

– Даю тры варыянты, хай кожны з вас абдумае і возьме той, які яму найлепш падыходзіць па здольнасцях і схільнасцях.

І не трэба баяцца, што клас пойдзе па самым лёгкім шляху. У кожнага вучня ёсць жаданне паспрабаваць свае сілы, праверыць, на што ён здатны.

Многае можна расказаць пра сачыненні, пра іх віды, пра методыку іх правядзення. Галоўнае, што гэта прыдатны матэрыял для таго, каб абудзіць цягу да літаратурнай творчасці ў кожнага вучня. Хай спрабуе свае здольнасці, хай правярае моц сваіх крылаў. Хто ведае, ці не ўзнясуць яны нашага выхаванца не толькі да поспехаў пры напісанні іншых сачыненняў, але і да творчасці ў больш шырокім плане, ці не вынесуць яны яго на абсяг літаратурнай ці журналісцкай дзейнасці.

Урок - гэта твор мастацтва

Вось ужо шаснаццаты год працую я ў школе, якая стала мне роднай. З удзячнасцю ўспамінаю сваю выкладчыцу Клару Макараўну Панюціч, якая навучыла нас з высокай адданасцю рыхтавацца да кожнага ўрока, пастаянна цікавіцца навінкамі літаратуры, уважліва ставіцца да слова ў сказе, у тэксце, у размове.

Мне пашчасціла пачаць сваю педагагічную дзейнасць у сапраўды творчым калектыве, дзе працуюць цікавыя, вопытныя, няўрымслівыя людзі: Л.Р.Грамыка, К.П.Паўлюць, Г.У.Гайдук, Л.А.Антонік, Л.А.Геймурава, І.М.Фірага. Наша школа ў свой час была базавай для абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі настаўнікаў. Было ў каго павучыцца і ёсць каму сказаць "дзякуй". Адразу пачала працаваць у старэйшых класах, мела вучэбную нагрузку больш 30 гадзін, амаль кожны год працую ў выпускных класах. Разам хвалюемся і радуемся на выпускных і ўступных экзаменах.

Маю паслядоўнікаў і спадзяюся, што яшчэ іх будзе нямала ў маёй педагагічнай дзейнасці. Лічу, што місія настаўніка беларускай мовы і літаратуры – надзвычай адказная, бо менавіта ён павінен паяднаць сённяшняе пакаленне маладых беларусаў з нашымі продкамі, дапамагчы асэнсаваць сваё месца і прызначэнне ў бясконцым ланцугу быцця народа, далучыць да яго спрадвечных поглядаў на дабро і зло, жыццё і смерць, наканаванне і волевыяўленне – на ўсё тое, што складае сутнасць нашага этнасу.

Перадайце голасам пачуцці героя...

Клапачуся аб выхаванні творчай асобы. Шмат месца на ўроках мовы і літаратуры адводжу выразнаму чытанню мастацкіх тэкстаў. Звяртаю ўвагу на інтаніраванне, выдзяленне слоў і г.д. Імкнуся, каб у час чытання выяўлялася суперажыванне школьніка, перадавалася голасам, мімікай яго чытацкая ацэнка. Лічу важным пастаноўку канкрэтных задач перад вучнем, напрыклад, такіх:

Паспрабуйце прачытаць верш Ніны Мацяш так, як бы вы чыталі сваёй любай маці пра яе. Пры чытанні апавядання А. Жука "Мужчыны" ўявіце, што вы – той хлопчык, з якім абышліся жорстка, і перадайце голасам пачуцці героя.

Пры штодзённых трэніроўках чытацкае ўменне ўдасканальваецца павольна, але няўхільна.

Лічу надзвычай важным у сваёй працы дабівацца, каб вучні ўспрымалі аўтара і яго героя як суразмоўцаў, каб маглі суперажываць, разумець, мудра ацэньваць. Важна дакладна сфармуляваць пытанні:

– Які водгук у тваім сэрцы знайшла "Прадмова" Ф.Багушэвіча да зборніка "Дудка беларуская"?

– Што табе падабаецца ў пані Мар'і – настаўніцы з аповесці Янкі Брыля "Сірочы хлеб"?

– Як бы вы абышліся з грашыма на месцы Міхала Тварыцкага?

Гэтыя і падобныя пытанні могуць служыць і тэмамі школьных сачыненняў.

Зблізэнню вучня з творам мастацтва часам дапамагаюць і самыя нечаканыя пытанні:

– Чаму такі малады і поўны радасці жыцця Лабановіч аднойчы ўзяў у рукі пісталет?

– Што падштурхоўвае сённяшніх падлеткаў да самагубства?

Ад такіх пытанняў урок пачынае ажываць, бо яны кранаюць кожнага, прымушаюць пільна ўгледзецца ў чужы твар, у душу героя. Адначасова школьнікі вучацца аргументаваць свае думкі.

Так у напружанай працы, падчас аналізу і абмену думкамі вучні пачынаюць аперыраваць неабходнымі тэрмінамі. Паступова развіваецца дзіцячае мысленне, узбагачаюцца духоўны вопыт, мова.

Лічу, што трэба дапамагчы ўбачыць не толькі эстэтычную вартасць твора ў цэлым, але і кожнага яго элемента, адчуць, што слова ў вершы – чарадзейны знак, падвесці да разумення ролі тропаў, мастацкай дэталі, танальнасці твора, развіць здольнасць успрымаць прыгажосць паэзіі.

Напрыклад, на ўроку пры аналізе верша М. Багдановіча "Зімой" у 5 класе вызначаем вобразна-выяўленчыя сродкі мовы, вучні карыстаюцца памяткамі:

1) Знайдзіце эпітэты.

2) Чаму паэт называе вечар "звонкім", а месяц "вільготным"?

3) Як вы разумееце паэтычны вобраз "У небе зоркі ад марозу пахаладзеўшыя дрыжаць"?

4) Растлумачце сэнс вобраза-параўнання "Як мары, белыя бярозы над сінявой начной стаяць".

5) Вучні знаёмяцца з новым літаратуразнаўчым тэрмінам "метафара". Вучымся знаходзіць іх у вершы, робім выснову, што метафара дапамагае аўтару больш поўна раскрыць свае пачуцці, стварыць паэтычны вобраз зімовага вечара.

6) Пяцікласнікі знаходзяць у вершы звароткі, тлумачаць іх ролю ў выяўленні аўтарскіх пачуццяў. Затым вучні знаёмяцца з тэрмінам "страфа". Робіцца выснова пра тое, што верш "Зімой" складаецца з чатырох строф, кожная з якіх мае ў сабе чатыры радкі.

Наступны этап – разгляд гукавой інструментоўкі твора:

* Ужыванне галосных гукаў а – о, якія нагадваюць рэха ў марозным паветры.
* Выкарыстанне звонкіх зычных, якія дапамагаюць уявіць, як дрыжаць ад марозу зоркі.
* Выкарыстанне мяккіх зычных надае вершу своеасаблівую мілагучнасць і музычнасць.

– Якія паэтычныя малюнкі вы ўявілі пасля знаёмства з вершам?

Вучні звяртаюцца да зробленых імі ілюстрацый, падбіраюць да іх адпаведныя радкі верша і зачытваюць іх.

З кожным годам навучання працу ў гэтым кірунку ўдасканальваю, і ўжо ў дзесятым класе, напрыклад, пры вывучэнні лірыкі Я. Купалы стаўлю такія пытанні:

– Які асноўны пафас верша Я. Купалы "А хто там ідзе?"

– Ад імя каго вядзецца аповед у вершы "Ужо днее"?

– Уважліва прачытайце прыведзеныя радкі і назавіце, якія сродкі мастацкай выразнасці выкарыстоўвае ў іх паэт.

Глядзіце: Во рукі і ногі ў ранах, А раны на сэрцы – каму іх паняць?! Па грудах, каменнях хадзіла я босай, Крывёю чырвонай дабрыла зямлю...

– Метафара, параўнанне, сімвал, алегорыя. У якім з вершаў Янкі Купалы, напісаных у пачатковы перыяд яго творчасці, арганічна спалучаюцца ў адзіны мастацкі кантэкст вобразы сонца, баявога штандара, вольнай песні, навукі, якія ўвасабляюць светлы пачатак жыцця і супрацьпастаўляюцца яго цемры?

– Які ідэйны змест укладзены ў загаловак верша "Ворагам Беларушчыны"?

– У вобразе каго выступае лірычны герой купалаўскага верша "Песня званара"?

– Якую ролю ў вершы іграе вобраз касы?

– Якія часы, на думку Я Купалы (верш "Над Нёманам"), з'яўляюцца духоўным і маральным ідэалам для сучаснікаў?

– Выберыце кантрастныя сімвалы, якія паэт выкарыстоўвае ў вершы "Выйдзі".

– Які вобраз, упершыню ўжыты Я.Купалам у вершы "Я ад вас далёка...", выступае як сімвал вернасці і адданасці Я.Купалы Беларусі?

Стараюся данесці да вучняў важнасць таго духоўнага вопыту, які скандэнсаваны ў літаратурных творах: імкнуся зрабіць школьніка сааўтарам, суразмоўцам пісьменніка, прывучаю ўважліва ўслухоўвацца ў слова, шукаць яго глыбінны сэнс, высвечваць яго значнасць, неабходнасць, спрабую наблізіць да вучняў твор настолькі, каб яны пачалі адчуваць яго як частку жыцця.

Вывучэнне творчасці Ядвігіна Ш. найлепшым чынам спрыяе не толькі пазнавальнай, эўрыстычнай, выхаваўчай, развіццёвай функцыі ўрокаў літаратуры. Яго творы – своеасаблівыя літаратурныя загадкі, як перыфразы – моўныя. Вучням цікава іх "разгадваць", таму і асацыяцыі на такіх уроках павінны быць адпаведныя – цікавыя.

Адзначаю, што творчасць Ядвігіна Ш.– адметная, у ёй выявіліся яго мудрасць, прароцтва, гумар, аптымізм. Выкарыстоўваю анекдоты-лубкі на ўроку для асацыяцыі, каб пераканаць вучняў, што матэрыял Ядвігін Ш.– сатырык чэрпаў у народнай творчасці, дзе ўсё мудра. Прапаную самім прыдумаць канцоўку, а потым расказваю народны варыянт.

Перш чым гаварыць пра метадычны аспект далучэння вучняў да прытчаў у творчасці Ядвігіна Ш., акрэслім некаторыя тэарэтычныя моманты: адрозненне прытчы ад байкі, сімвал і алегорыя.

Практыкую заданні па групах, па інтарэсах. Адны дапамагаюць у творы асэнсаваць сімвалы і іх адрозненне ад алегорыі. Другія знаходзяць прыкметы прытчы. Трэція робяць лінгвістычны аналіз твора і вызначаюць стылістычную ролю моўных сродкаў. Чацвёртыя параўноўваюць з іншымі творамі.

Вучні заўважаюць, што некаторыя з твораў – своеасаблівыя "школы для прасцякоў". Героі трапляюць у трагікамічную сітуацыю з-за ўласнай празмернай даверлівасці, якую жорстка выкарысталі злыдні, круцялі, рабаўнікі, нават уласныя дзеткі.

Адметнасць творчасці Ядвігіна Ш. – літаратурная загадка – вызначае і жанр нашых урокаў, прысвечаных яму, – разгадка. А што можа быць цікавей для юнай душы?!

Люблю ўрокі літаратуры, асабліва ў старэйшых класах.

Лічу, што урок – гэта твор мастацтва, які дае настаўніку і вучням магчымасць самавыяўлення. Кіпенне страсцей, напал пачуццяў, напружанае духоўнае жыццё літаратурных герояў кліча падлеткаў у свой свет.

Спынюся на некаторых творчых заданнях пры вывучэнні твора Яна Баршчэўскага "Шляхціц Завальня" ў 8 класе.

Вучні загадзя атрымліваюць індывідуальныя заданні:

Скласці зборнічак афарызмаў Яна Баршчэўскага на тэмы:
Беларусь і беларусы.
Мінулае, сучаснае, будучыня.
Багацці зямныя і іх прызначэнне.
Каханне, шлюб, сям'я.
Найдаражэйшыя скарбы.
Звычаі, традыцыі, сімвалы беларусаў.

Прыводжу прыклады вучнёўскіх напрацовак.

Добрая жонка – скарб найдаражэйшы, бо дзе ў хаце каханне і згода, там і блаславенне Божае.
Хто вучыцца, той павінен пра ўсё ведаць.
Мінулае вучыць нас, як жыць сёння.
Якая карысць спрачацца з людзьмі, якія маюць абмежаваныя веды і пачуцці?
Называй братам толькі такога, як сам.

Скласці слоўнічак Яна Баршчэўскага (рэдкія словы). Даць ім тлумачэнне, выпісаць з кантэксту.

Напрыклад: прэфект, пенезь, грош, талер, аплатка і інш.

Выпісаць прыказкі, прымаўкі і фразеалагізмы з твора.
Пераначуем – болей пачуем.
Пазнаў роўны роўнага – будзе пара роўная.
Хто ажэніцца – той пераменіцца.

Напісаць сачыненне-мініяцюру па прыказцы.

Намаляваць ілюстрацыі да апавяданняў.

Адзін з урокаў можна правесці ў форме конкурсу на лепшага пераказчыка фантастычных балад, як сам аўтар іх часта называе.

Прыдумваю праблемныя пытанні – праблемы шчасця. У чым жа, на думку аўтара, шчасце чалавека?

– А што ж родніць усіх герояў Я. Баршчэўскага?

– У чым выявілася нацыянальнае як вышэйшае праяўленне мастацкасці ў гэтым творы?

Вучні выкарыстоўваюць свае напрацоўкі, расказваюць пра звычаі, традыцыі беларускага народа і пра яго нацыянальныя якасці: працавітасць, набожнасць, мудрасць, дабрыню, талерантнасць, патрыятызм, жывучасць...

Заслугоўвае ўвагі міжпрадметная інтэграцыя, якая дае якасна новыя магчымасці ў падачы матэрыялу, а значыць – у яго засваенні. Асабліва эфектыўная інтэграцыя прадметаў, блізкіх па сваім змесце, напрыклад, літаратуры і гісторыі, літаратуры і сусветнай мастацкай культуры. Мы праводзілі з настаўніцай гісторыі інтэграваны ўрок па тэме "Слаўныя сыны Беларусі", а з настаўніцай музыкі – "М. Багдановіч і музыка".

Мэта такіх урокаў – паглыбіць веды вучняў у беларускай літаратуры і сучасным мастацтве Беларусі, у гісторыі – навучыць падлеткаў праз творы выяўленчага мастацтва, літаратуры, музыкі больш глыбока адчуваць і разумець асобу творцы, асэнсоўваць рэчаіснасць, комплексна, інтэгравана падыходзіць да ўспрымання твораў мастацтва, музыкі; вобразна-асацыятыўна думаць; адпрацаваць метад творчага аналізу вывучэння мастацкіх твораў; фарміраваць эмацыянальна-эстэтычныя ўяўленні ў вучняў сродкамі жывапісу і літаратуры, развіваць мастацка-эстэтычныя інтарэсы падлеткаў.

Вучні прыводзяць прыклады, калі літаратурныя творы спрыялі нараджэнню твораў выяўленчага мастацтва, музыкі і, наадварот, рыхтуюць загадзя паведамленні на гэтыя тэмы. Многія пакаленні мастакоў думалі над адвечнымі пытаннямі: што ёсць ісціна, што ёсць дабро ці ліха? Так з'явіліся творы-шэдэўры розных мастакоў, аб'яднаныя тэмамі: "Мадонна з немаўлём", "Галгофа". "Тайная вячэра". "З'яўленне Хрыста народу".

Пытанні і заданні вучням:

* Хто быў першым каханнем М. Багдановіча?
* Якімі пачуццямі перапоўнены любоўныя вершы?
* Хто з'яўляецца правобразам Веранікі?

На завяршэнне гутаркі пра Максіма і Вераніку – інсцэніроўка пад музыку "Апошняе спатканне з Веранікай".

Лічу, што такі ўрок развівае творчыя здольнасці вучняў.

Яніна КІЛБАС,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры
сярэдняй школы №2 Фаніпаля
Дзяржынскага раёна.

Касмічная музыка - гэта спосаб пачуць цішыню

У жыцці заўжды ёсць месца для творчасці, чым бы чалавек ні займаўся. Можна творча хадзіць у магазін, мыць посуд, прыбіраць кватэру... Можна нават нічога не рабіць - творча. Бо творчасць - катэгорыя не дзейнасці, а падыходу.

У гэтым абсалютна перакананы беларускі кампазітар Аляксей Берастаў. Пра творчасць наогул і пра музыку ў прыватнасці - наша з ім сённяшняя размова.

- Аляксей, стыль нью-эйдж, у якім ты працуеш, вельмі папулярны ва ўсім свеце. Аднак у нашай краіне ён пакуль не надта распаўсюджаны. Скажы, як ты прыйшоў у нью-эйдж?

– Чалавек выбірае для сябе тую музыку, якая адпавядае яго філасофіі, думкам, культуры. Я слухаў нью-эйдж, і гэтая музыка стала мне блізкай. А калі я шукаў для сябе форму самавыяўлення, раптам падумалася: а навошта саромецца самому ствараць гукі? Сінтэзатар быў самым аптымальным рашэннем. Ён займае мала месца, нікому не перашкаджае і ў той жа час дае вялікую прастору для эксперыментаў.

- Ты так і не асвоіў нотнае пісьмо?

– Нотнае пісьмо – гэта эпісталярны жанр для ўсіх музыкаў. Яно – затым, каб перадаваць інфармацыю, каб знайсці агульную мову. А калі няма музычнага калектыву, дык няма патрэбы і ў нотнай грамаце. Запісаць музыку, каб не забыць, – для гэтага ёсць іншыя тэхнічныя сродкі.

- Як узнік твой першы музычны альбом "Waterland"? У ім такая светлая і празрыстая музыка, з вялізнай прасторай унутры сябе...

– Кампакт-дыск з'явіўся, калі кучу асобных кампазіцый захацеласяператварыць у штосьці завершанае. Каб можна было, нарэшце, даць паслухаць музыку маім сябрам, блізкім, знаёмым.

Я люблю такую музыку – лёгкую, празрыстую. Таму мне было так цяжка прыдумваць назвы для кампазіцый – яны адразу надзяляюць музыку формай. Мне ж хацелася зрабіць яе бясформеннай, нібы паветра... Гэта адпавядае майму погляду на жыццё.

- А характару?

– Магчыма. Я ж і псеўданім прыдумаў затым, каб быць фантамам, чалавекам ніадкуль, ілюзіяй.

- Якое, на твой погляд, прызначэнне музыкі нью-эйдж - прыносіць чалавеку задавальненне ці суправаджаць яго на шляху духоўнага развіцця?

– Гэта ўсё людзі прыдумалі, што і для чаго патрэбна: банан – каб яго з'есці, дрэва – каб яго ссекчы і ўпрыгожыць цацкамі, а чалавек, з якім добра, – для таго, каб з ім было добра і надалей... Такі рэчавізм існуе і ў дачыненні да музыкі. Гэта музыка – быццам бы для ног, гэта – каб лепей думалася, а гэта – каб было прыемней піць гарэлку.

Але музыка павінна быць як падарунак. У мяне ёсць вам штосьці падарыць, а ўжо як вы мой падарунак скарыстаеце – можна толькі меркаваць. Ва ўспрыняцці музыкі вялікую ролю мае ўяўленне, а гэта – абсалютна не залежны ад кампазітара працэс. Кожны прапусціць музыку праз сваю свядомасць і пачуе яе інакш, чым я.

З самага пачатку я не хачу ўносіць у музыку нейкую ідэю ці накіраванасць. Гэта справа слухачоў – напоўніць музыку сэнсам. І ў кожнага ён будзе свой.

- Але так прынята - шукаць у музыцы нью-эйдж філасофскі падтэкст...

– А філасофіі ў гэтай музыцы якраз і няма. Філасофія ёсць у маёй галаве, ці хутчэй у кнігах, якія я чытаў і якімі прасякнуўся, над якімі думаў.

У музыцы няма і вобразнасці, якую таксама прынята шукаць у нью-эйдж. Бо, калі яна нараджаецца, перада мной як кампазітарам не ўзнікае ніякіх вобразаў.

Музыка такая – якая яна ёсць. Яна складаецца з гукаў. І калі спытацца ў мастака, якую музыку ён чуе, стоячы за мальбертам, хутчэй за ўсё ён таксама адказа: "Я – малюю!"

- Ці праўда, што да творчасці чалавека пабуджаюць няўдачы?

– Сапраўды, большасць творчых людзей аб'ядноўвае прыкмета ўнутранай незадаволенасці, пастаяннае адчуванне, што ўсё неяк не так. Гэта і прымушае людзей шукаць завершанасці з дапамогай творчасці. Пошук ідэалу, мара пабуджаюць людзей да стварэння.

А ў жыцці заўжды ёсць месца для творчасці, чым бы чалавек ні займаўся. І тут не стаіць пытанне ўзроўню (гэтая творчасць – супер, а гэтая – так сабе). Можна творча мыць посуд, хадзіць у магазін, прыбіраць кватэру... Можна нават нічога не рабіць – творча. Творчасць – катэгорыя не дзейнасці, а падыходу.

- Аляксей, у чым знаходзіш ты натхненне?

– Спецыяльна не натхняюся. Я проста саджуся за інструмент – і штосьці само атрымліваецца. Каб пачуць музыку, яе трэба сыграць. І тут заўсёды ёсць элемент выпадковасці – бо ніколі не ведаеш, што атрымаецца.

- Калі пачуем твой новы альбом?

– Музыкі хопіць нават на два альбомы. Я неяк спрабаваў яе сістэматызаваць. Але ўсе кампазіцыі ствараліся ў розны час і маюць розны настрой. Да таго ж, вельмі цяжка прыдумваць назвы, і я вырашыў наогул ад іх адмовіцца. Але пакуль не прыдумаў форму (не нумараваць жа музычныя кампазіцыі!).

- Чаму такую жыццярадасную музыку як нью-эйдж часта называюць касмічнай музыкай? Бо што такое космас? - гэта няўтульна, холадна, цёмна... Аднастайна і адзінока...

– Ды таму, што космас – далёка. А добра там, дзе нас няма... Ён бясконцы. Туды можна паляцець, усіх кінуць, схавацца. Касмічная музыка – гэта музыка ўцёку.

Космас – гэта яшчэ і цішыня. Людзі не ўмеюць слухаць цішыню. Унутры нас заўсёды тлумна – пастаянныя думкі пра паўсядзённыя справы, надзеі, апраўданні, канфлікты, размовы... І людзям патрабуюцца штучныя сродкі, каб адсланіцца ад усяго гэтага. Касмічная музыка ёсць выключны, адмысловы сродак: сродак пачуць цішыню...

26 студзеня ў сталічным клубе "28" Аляксей Берастаў дае свой першы канцэрт. Заключная частка канцэрта будзе абсалютнай імправізацыяй - слухач пачуе музыку, народжаную настроем і энергіяй залы. Аляксей перакананы - гэта самы шчыры падыход.

Галіна СІДАРОВІЧ.

Да 110-годдзя Браніслава Тарашкевіча

Лепшы з лепшых сыноў

20 студзеня споўнілася 110 гадоў з дня нараджэння Браніслава Адамавіча Тарашкевіча. Старшыня Беларускай сялянска-рабочай грамады, арганізаванай у 1925 годзе ў Заходняй Беларусі, дырэктар Віленскай беларускай гімназіі, адзін з заснавальнікаў Таварыства беларускай школы, акадэмік Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі, перакладчык на родную мову "Пана Тадэвуша" Адама Міцкевіча і "Іліяды" Гамера, нарэшце і найперш - аўтар першай "Беларускай граматыкі для школ"...

Цяжка нават уявіць, як шмат паспеў зрабіць літаральна за лічаныя гады гэты тытан беларускага Адраджэння, піянер айчыннай навукі на карысць Бацькаўшчыны. І цяжка спасцігнуць, уразумець усю трагічнасць ягонага яркага жыцця, што абарвалася на 46-м годзе ў сталінскіх засценках...

Тарашкевіч... Нашая прыгожая легенда, наш неўміручы гонар, наш несцішны боль...

Шануючы памяць гэтага, па словах Якуба Коласа, "лепшага з лепшых сыноў" Беларусі, сёння мы прапануем чытачам "Настаўніцкай газеты" невялікую падборку гістарычных сведчанняў і сучасных выказванняў пра Браніслава Тарашкевіча, што належаць вядомым асобам у нашай літаратуры і навуцы.

"Дзядзька Тарас! Што чуваць у Вас з беларускай граматыкай? Ці штонебудзь зрабілі ў гэтым напрамку? Калі маеце ўжо які нарыс, то будзьце ласкавы прыслаць нам яго, калі не, то будзьце такімі добранькімі і спрытнымі ды як хутчэй гэта зрабіце... Граматыку Вашу хоча Таварыства выдаць і пусціць у свет у "назіданне" маладому беларускаму пакаленню. Дык варушыцеся, дзядзька, і ў шапку не спіце. Чакаем хуткага ад Вас адказу.

Шчыра Вам адданы сакратар выдавецтва Ів. Луцэвіч".

Янка Купала (з ліста да Браніслава Тарашкевіча ад 04.09.13 г.).

"Атрымаліся весткі, што ўжо напісаны, і хутка надашлюцца да друку тры беларускія граматыкі трох розных аўтараў. Адзін з гэных аўтараў, філолаг Б.Тарашкевіч, наўмысля, каб ухіліцца перашкод у працы, удаўся быў на вёску ў Фінляндыю на цэлае лета і там абдумваў, укладаў і цяпер скончыў пісаць беларускую граматыку і аддаў на перагляд знаўцам і крытыкам, каб дасведчыцца, ці ўсё ясна працавана, ці няма якіх хіб і ці не трэ дзе зрабіць якіх перамен або папраўак. Значыць, не ў далёкім часе яна надрукуецца, выйдзе ў свет, і мы мецімем сваю ўласную беларускую граматыку".

Язэп Лёсік (з артыкула "Граматыка і родная мова", 1917 г.).

"У дні, калі тут шырокая савецкая грамадскасць, пісьменніцкія карпарацыі, работнікі навукі рыхтуюцца адзначыць маё пяцідзесяцігоддзе і аказваючы мне высокі гонар, то там, у акупіраванай Беларусі, судзяць яе лепшага з лепшых сыноў, Браніслава Тарашкевіча, замучанага, абяскроўленага цяжкою няволяй польскіх астрогаў".

Якуб Колас (з артыкула "З поваду майго юбілею", 1932 г.).

"Вызваленчы рух прываблівае лепшыя сілы заходнебеларускай навуковай і творчай інтэлігенцыі сваёй высокай ахвярнасцю, бляскам ідэалаў. Сярод іх быў таленавіты вучоны, сусветна вядомы філолаг Браніслаў Тарашкевіч, аўтар першай беларускай граматыкі для школ, яскравых публіцыстычных артыкулаў, перакладчык "Іліяды" і "Пана Тадэвуша".

Уладзімір Калеснік.

"Беларуская граматыка для школ" адыграла выключна важную ролю ў 20-я гады, калі наша мова стала мовай школьнага навучання і спасціжэння пісьменнасці ў гарадах і вёсках шырокімі масамі дарослых, якія ў дарэвалюцыйных умовах не мелі магчымасці вучыцца. Праца Б. А. Тарашкевіча была выключна важным этапам

Б. ТАРАШКЕВІЧ

БЕЛАРУСКАЯ ГРАМАТЫКА ДЛЯ ШКОЛ.

ВЫДАНЬНЕ ПЯТАЕ ПЕРАРОБЛЕНАЕ І ПАШЫРАНАЕ.

ВІЛЬНЯ 1929 г.
Выданьне Б. ТАРАШКЕВІЧ
Беларуская Друкарня ім. Фр. Скарыны. Людвісарская 1.

і ў станаўленні самой літаратурнай мовы, бо ўпершыню абагульніла і замацавала пісьмовыя традыцыі, якія склаліся на той час у выданні мастацкай, навукова-папулярнай і публіцыстычнай літаратуры, у перыядычным друку".

Аляксандр Падлужны.

"Тарашкевічу ўдалося тэарэтычна глыбока асэнсаваць практыку існуючай пісьмовай традыцыі сучаснай яму беларускай мовы, трапна ахарактарызаваць не тыповыя рысы, асаблівасці, стварыць арганічны яе духу правапіс, выпрацаваць адметную лінгвістычную тэрміналогію. Наколькі грунтоўна ўсё гэта было зроблена, можа, лепш за ўсё, паведчыць той факт, што і праз гады ў аснове сучасных граматык беларускай мовы застаўся ляжаць абгрунтаваны Тарашкевічам погляд на фанетычную і марфалагічную яе сістэму, захоўваецца прапанаваны ім правапіс і тэрміналогія. Першая "Беларуская граматыка" сучаснай літаратурнай мовы была, такім чынам, этапнай з'явай у шэрагу аналагічных прац. Гэта не раз адзначалі, пацвярджалі мовазнаўчыя аўтарытэты. Адзін з іх, акадэмік С.Некрашэвіч, здаецца, дакладна акрэсліў навуковае значэнне здзейсненага Тарашкевічам, сказаўшы, што праца вучонага "заснавала цэлую эру ў гісторыі нашай граматыкі і правапісу".

Тарашкевічу, які добра засвоіў вопыт рускіх лінгвістаў, вывучаў прынцыпы фарміравання польскай, чэшскай граматык, удалося арганічна спалучыць народную моўную аснову (філолаг быў вельмі ўважлівы да дыялектаў) са шматвяковай пісьмовай традыцыяй. У гэтым была таксама адна з прычын "даўгавечнасці" яго "Беларускай граматыкі". Асветна-грамадскую ролю "Беларускай граматыкі" Тарашкевіча, якая з'явілася ў свет на піку грамадскіх зрухаў, хуткіх зменаў розных палітычных падзей на Беларусі, абуджэння народа, - цяжка пераацаніць. Тонкая кніжка гэтая была своеасаблівым рычагом уздыму беларускай нацыянальнай свядомасці".

Арсень Ліс.

Падрыхтаваў Мікола ЧЭМЕР.

Музейная справа

Новае жыццё на Музычным завулку, 5

Наогул, музейшчыкі - людзі ціхія, спакойныя. У нейкай ступені нават безуважныя да ўсяго, што дзеецца вакол іх - тут і сёння. "Фаустаўскі" агонь у іхніх вачах - з'ява не для вачэй пабочных. Загараецца ён толькі падчас іх "інтымных" сустрэч з мінулым: з новымі гісторыка-культурнымі гіпотэзамі, з зацікаўленымі ў гісторыі людзьмі, урэшце, з новымі знаходкамі-экспанатамі...

Вялікая радасць для музейшчыкаў, кажучы іх прафесійнай мовай, запісаць у свой фонд нават самую маленькую "адзінку захавання". Нават цяжка ўявіць сабе, якое свята было б для музейшчыкаў, калі б сёння, у эканамічна няпросты час, яны атрымалі ў распараджэнне свайго музея... цэлы дом. І не проста дом. А трохпавярховы асабняк. Унікальны помнік гарадской архітэктуры пазамінулага стагоддзя. Адрэстаўраваны адмыслова з улікам музейнай спецыфікацыі.

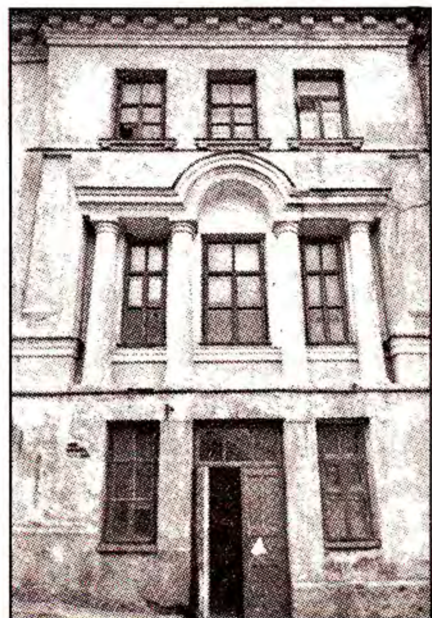
Надоечы свята гэткае сапраўды адбылося. У шматлікіх сэрцах сталічных музейшчыкаў і ў "каменным" сэрцы самой сталіцы. У ахутаным стагоддзямі Верхнім горадзе. На Музычным завулку, 5. У гэтак званым "Доме масонаў", у якім цяпер, пасля дзесяцігадовай рэстаўрацыі, мусіць месціцца Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры.

А пачалося ўсё напрыканцы 80-х мінулага ўжо стагоддзя, калі група навукоўцаў, даследчыкаў помнікаў архітэктуры пад кіраўніцтвам Уладзіміра Старасціна ўшчыльную ўзялася за вывучэнне напаўразбуранага "таямнічага" будынка, які на той час уяўляў сабой проста вялікую савецкую камуналку: саплівыя, неахайна апранутыя дзеці, закурodымленыя, сварлівыя гаспадыні і... безліч самых розных перагародак, лесвічак, дабудовак – словам, якраз усё тое, што гэтак моцна перашкаджала даследчыкам убачыць і вызначыць, якім насамрэч быў "Дом масонаў" у сваім аўтэнтычным выглядзе – згодна з праектам, зацверджаным Мінскай губернскай управай яшчэ аж у чэрвені 1810 года.

Тады, у канцы 80-х, было сапраўды дужа цяжка паверыць у факталагічныя сведчанні гісторыі пра тое, што некалі тут, на Музычным завулку, 5, жыла сям'я знакамітага кампазітара Станіслава Манюшкі, яшчэ нейкі час месціўся губернскі прызыўны пункт (і дзесяткі тысяч прызыўнікоў накіроўваліся адсюль на самыя розныя франты Расійскай імперыі), а галоўнае – з 1816 па 1822 тут збіраліся члены мінскай масонскай ложы "Чырвоная паходня", хаваючы за мазаічнымі вокнамі ад вачэй цікаўных свае масонскія таямніцы. Адно манументальнасць аб'ёму ды сам архітэктурны план дома (у выглядзе роўнаканцовага стылізаванага масонскага крыжа) маглі сведчыць пра значнасць і неардынарнасць аб'екта нават у свой даўно ўжо мінулы час...

Дарэчы, пра незвычайнасць. Яна, па словах намесніка міністра культуры Рэспублікі Беларусь Валерыя Гедройца, у многім і абумовіла той факт, што гэтакі незвычайны дом і мусіць належаць зусім незвычайнаму музею – Дзяржаўнаму музею гісторыі тэатральнай і музычнай культуры. Да сёння ён быў больш вядомы шараговаму аматару культурнай мінуўшчыны як тэатральны салон "Гасцёўня Уладзіслава Галубка". Займаючы зусім невялікую плошчу ў Траецкім прадмесці, за дванаццаць гадоў "Гасцёўня" знайшла-такі свайго заўзятага зацікаўленага наведвальніка, зрабілася адным з самых элітарных культурных асяродкаў сталіцы.

Прымаючы з рук генеральнага дырэктара АТ "Стары Менск" Мікалая Вадап'янава звязку ключоў ад усіх пакояў адрэстаўраванага ягоным калектывам будынка, дырэктарка музея Зінаіда Кучар зазначыла, што беларусы пазней за іншыя народы ўсвядомілі значнасць і неабходнасць захавання тэатральна-музычнай спадчыны. Гэта й стварыла вялікія цяжкасці ў пошуку экспанатаў, якія паспелі асесці ў іншых музеях. І тым не менш музейшчыкам-тэатралам ужо ўдалося сабраць больш за 14 тысяч адзінак захавання, і гэта – далёка не мяжа таго, што можа быць здзейснена ў будучым пры адпаведнай падтрымцы дзяржаўных і камерцыйных структур, дырэктараў іншых музеяў, навуковых і навучальных устаноў. Галоўнае ж – прасторны адрэстаўраваны будынак дасць магчымасць, так бы мовіць, звесці ў адно здабыткі багатай тэатральна-музычнай спадчыны Беларусі і стаць рэальным сувязным звяном паміж беларускімі тэатрамі, музеямі і іншымі культурнымі інстытутамі.

Балазе, падставы для гэтага ёсць усе. Супрацоўнікамі музычна-тэатральнага музея ўжо выпрацавана унікальная навуковая канцэпцыя будучай экспазіцыі, якая атрымала станоўчыя рэцэнзіі вядучых спецыялістаў-гісторыкаў. Не менш унікальная і схема прагляду будучай экспазіцыі наведвальнікамі. Экскурсіі будуць пачынацца з трэцяга паверха, аддадзенага пад экспазіцыю з умоўнай назвай "Сучасная музычная культура". Затым, спусціўшыся на другі паверх, глядач зможа пазнаёміцца з тэатрам і музыкай XX стагоддзя. Нарэшце, на самым першым паверсе наведвальнікі музея змогуць самі пабываць у ролі акцёраў, прыняўшы ўдзел у тэатралізаваных абрадах і батлеечных пастаноўках. Гэтак – рэальна і віртуальна – ідучы зверху ўніз, з трэцяга паверха на першы, беларускія тэатралы і меламаны атрымаюць магчымасць прасачыць увесь доўгі і пакручасты шлях, які прайшла вялікая тэатральна-музычная культура нашага народа.

Зрэшты, было б не зусім правільна вызначаць канцэпцыю музея як гледжанне зверху ўніз, то бок, з вышыні сучаснасці ў глыбіню вытокаў. Ужо на сённяшні дзень, як паведаміла на "ўваходзінах" Зінаіда Кучар, заключаны пагадненні з кіраўнікамі розных навучальных устаноў мастацкага профілю аб творчым супрацоўніцтве. Так, у планах Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры – прагляды дыпломных спектакляў студэнтаў Акадэміі мастацтваў, праслухоўванні навучэнцаў музычных каледжаў і іншыя чыста адукацыйныя праекты, скіраваныя, фігуральна кажучы, уверх, то бок, у будучыню, якая залежыць ад самай маладой творчай змены...

Неўзабаве, калі экспазіцыя музея будзе створана (дарэчы, самі музейшчыкі спадзяюцца, што працэс гэты не зацягнецца на дзесяць гадоў, як рэстаўрацыйныя работы), дом № 5 па Музычным завулку зажыве новым, вірлівым і разнастайным, творчым жыццём. У дом, дзе амаль два стагоддзі таму збіраліся масоны, заўтра ці паслязаўтра прыйдуць тыя, хто не можа ўявіць свайго жыцця без культуры. Сэнсавы парадокс, але ложа, якая калісьці была масонскай, стане, умоўна кажучы, тэатральнай. А гэта значыць, што на змену адной таямніцы праз стагоддзі прыйдзе другая. Таямніца творчасці і духу. У адрозненне ад першай – таямніца цалкам адкрытая для тых, хто захоча яе спазнаць.

Мікола ЧЭМЕР.

НА ЗДЫМКУ: так выглядаў легендарны "Дом масонаў" (Музычны завулак, 5) у 1979 годзе. Хораша, што гэтакія легенды не паміраюць, а ўзнаўляюцца і шчасліваць сваім новым жыццём нашчадкаў.

Новыя кнігі

Слова пра Цётку

Выдавецтва "Беларускі кнігазбор" добра вядомае чытачам сваёй аднайменнай серыяй кніг, заснаванай у 1996 годзе, у якой яно рэгулярна друкуе творы шырока вядомых беларускіх і замежных аўтараў. Яго новыя выданні - невялікія па аб'ёме кніжкі паэзіі, у тым ліку з серыі "Имена XX века" - таксама паспелі ўжо атрымаць пэўны рэзананс у літаратурным асяроддзі. Гэтыя зборнічкі прадстаўляюць імёны, якія не так даўно з'явіліся на беларускім паэтычным небасхіле.

На магіле ўзыду дубам,
Пачну шаптаць
братнім губам
Аб іх долі, аб свабодзе,
Стану песняй у народзе".

Гэтыя радкі – з творчай спадчыны беларускай паэтэсы Алаізы Пашкевіч, з якімі знаёмішся, як толькі разгортваеш прывабны і доўгачаканы, васемнаццаты па ліку, том "Выбраныя творы" з серыі "Беларускі кнігазбор", як нельга лепш выяўляюць асобу і творчасць Цёткі. Паэтэса падаравала свайму народу, усёй нацыянальнай паэзіі шмат неўміручых мастацкіх твораў, напоўненых багаццем лірычнага пачуцця, стыхіяй захаплення Бацькаўшчынай, роздумам над яе лёсам. Але большасць іх, па сутнасці, уяўляе сабой сплаў думак пра творчыя задачы і грамадскую важнасць песнярскай справы ў віры пэўных гістарычных падзей, калі абуджэнне нацыянальнай годнасці становіцца неад'емнай часткай беларускага менталітэту. Нездарма сёння постаці ссыльнай дачкі беларускага народа нададзена шмат выразных азначэнняў – вялікая нацыянальная паэтэса-будзіцелька, паэтэса-асветніца, актыўная барацьбітка і абаронца беларускай жаночай грамады і г.д.

Талент, грамадскі і жыццёвы подзвіг Цёткі непарыўна ўплецены ў працэс агульнага развіцця гісторыі і станаўлення беларускай класікі пачатку XX стагоддзя, усяго адраджэнскага руху таго апантанага пакалення, што падаравала Беларусі цэлую плеяду асобаў яркіх, годных, чые імёны сталі знакавымі для нашчадкаў. Янка Купала і Змітрок Бядуля, Якуб Колас і Максім Багдановіч, Карусь Каганец і Ядзвігін Ш., Вацлаў Ластоўскі і браты Луцэвічы, Францішак Умястоўскі і Зоська Верас, Алесь Бурбіс і Канстанцыя Буйло – у гэтым шэрагу пачынальнікаў Цётка мае свае адметнасці, свой феномен. Унікальнасць асобы паэтэсы звязана з мэтанакіраванымі дзеяннямі ў справе міжнароднага асветніцтва (Вільня – Пецярбург – Кракаў), міратворнасці і гуманізацыі грамадства, дзякуючы чаму яна "засведчыла самадастатковасць, хараство і гістарычную правамоцнасць беларускай нацыянальнай ідэі".

У сваёй прадмове да кнігі В.Коўтун піша, што на працягу доўгага часу асоба і творчасць паэтэсы разглядаліся даследчыкамі як мастацкае ўвасабленне рэвалюцыйнага ідэалу. Між тым, паэтэса аддавала перавагу хутчэй сацыял-дэмакратычным, хрысціянскім і нацыянальна-вызваленчым ідэалам, аб чым сведчаць выдадзеныя пры жыцці дзве паэтычныя кніжкі – "Хрэст на свабоду" і "Скрыпка беларуская" (1906). Можна з упэўненасцю сцвярджаць, што ў творчасці слыннай беларускі пераважае агульначалавечае гуманістычнае гучанне.

Па-сапраўднаму самааддана працавала Цётка як празаік, публіцыст, даследчык. Цікавым уяўляецца той факт, што свае вершы, празаічныя творы, нарысы, артыкулы, лісты аўтарка падпісвала дваццаццю васьмю псеўданімамі і крыптанімамі. Асноўныя з іх – Гаўрыла з Полацка, Мацей Крапіўка, Банадысь Асака, Тымчасовы. Усе – мужчынскія імёны і прозвішчы. З аднаго боку, гэта звязана з уплывам на яе творчасць і самасвядомасць Ф.Багушэвіча і К.Каліноўскага, з другога – было данінай свайму часу, які ўскладаў на жанчын зусім не жаночыя абавязкі. Між тым, у літаратуру А.Пашкевіч увайшла як Цётка, ды так і засталася, як зазначае літаратуразнаўца У.Конан, "Цёткай беларускай літаратуры".

Нельга не адзначыць асобна і педагагічна-асветніцкую спадчыну дзяячкі. Вершы, творы прозы, у тым ліку для дзяцей, публіцыстыка пісьменніцы ўвабралі ў сябе ўсё лепшае з педагагічна-выхаваўчай мудрасці народа. Беларуская асветніцкая справа Цёткі – гэта не толькі стварэнне першага беларускага падручніка, але і асноў новай асветніцкай беларускай методыкі, правядзенне ў жыццё нацыянальных праектаў, звязаных з беларускай народнай асветай і ідэяй самадастатковасці беларусаў.

Том "Выбраныя творы" Цёткі з'яўляецца самым поўным выданнем твораў беларускай паэтэсы. Раздзел паэзіі складаюць творы з кніг "Скрыпка беларуская", "Хрэст на свабоду", вершы 1913-1915 гадоў, сярод празаічных твораў – замалёўкі, успаміны, невялікія апавяданні, напісаныя на працягу 1910-1914 гадоў, асобна прадстаўлены "Чытанкі для дзяцей", публіцыстыка, лісты. У якасці дадатку ў кнігу ўваходзіць шэраг дакументаў, успаміны пра паэтэсу. У раздзеле "Слова пра Цётку" сабраны артыкулы вядомых беларускіх пісьменнікаў і літаратуразнаўцаў – Я.Купалы, М.Гарэцкага, Р.Бярозкіна, М.Лужаніна, Н.Гілевіча, А.Вярцінскага, М.Арабей, С.Панізніка, Т.Кабржыцкай, В.Рагойшы.

Алена ШЫЦІК.

Мастаку Яўгену Мікалаевічу Ціхановічу - 90

Шчыра вітаем і віншуем!

Яшчэ са школьных гадоў запомнілася карціна, рэпрадукцыі якой тыражаваліся ў шматлікіх падручніках тае пары. Мастак увекавечыў купку партызанаў, якія з узлеску сочаць за ворагам.

Мусіць, іх выслалі ў разведку. Бачна, што яны пачуваюць сябе паўнацэннымі гаспадарамі на сваёй зямлі. Момант - і на ворага абрынуцца кулі іх зброі. Зямля будзе гарэць пад яго нагамі.

Менавіта гэты момант, імгненне, мяркую, улавіў мастак сваім пэндзлем.

Мне пашчасцілася пазнаёміцца з аўтарам палатна, названага проста – "Партызаны ў разведцы". Яно, дарэчы, заняло пачэснае месца ў гісторыі беларускага выяўленчага мастацтва.

Яўген Мікалаевіч заявіў сябе і як майстар партрэта. Пераважная большасць яго, па-мастацку вытанчаных, гравюр прысвечана бессмяротнаму Максіму Багдановічу.

Днямі дзядзька Яўген дасягнуў рысы асабліва паважнага ўзросту – 90 гадоў. "Настаўніцкая газета" шчыра вітае і віншуе юбіляра.

Асабіста прывячаю Яўгена Мікалаевіча вершам.

Чытаю радкі я Максіма...

Мастаку Яўгену Мікалаевічу Ціхановічу

Рафаэлеўскі туліць сястрычка
Брацікa.
Чым не класічны сюжэт?
Запаліліся зорачкі-знічкі,
Квецяць боскі сабою Сусвет.

Узрываюць снег шпаркія санкі,
Бомаў медзь у прастору імкне.
Захлынулася сэрца русалкі
Непазбыўнай тугой па вясне.

Крыж Яліны, узняўшы, прарочыць
Ахрышчаны лясун пра зару,
Пра зыход хуткі мораку ночы,
Пра ружовую траўня пару.

Бы гравюра – зубчаты край бору,
Акварэллю паўз тракта жыты.
Васілёк васільку штось гаворыць,
Іх цалуе прамень залаты.

Горды лебедзь праз буру вяслуе.
Гэта зык у бязмежжы марскім:
Зможам, брацці, часіну мы злую,
І да зорак усё ж даляцім.

Малітыўна шапчу:
– Мой Максіме,
Дзякуй, кажаш яскравейшы знак –
Пэндзаль ў рукі не ўзяць немагчыма...

... Да мальберта!
І з Богам, мастак!

Уладзімір НОВІК.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны прыёмнай рэдакцыі: 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-53-22; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі — 36-43-71; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.
ФАКС: 36-53-22, e-mail:pm3403em1@belsonet.net

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.
Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Ала КЛЮЙКО.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку», 220013, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12. Заказ № 291
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 20.1.2002 г. у 18.10
Тыраж 30.000 экзэмпляраў.